

PSIHOLOGIJA DRUŽINE (Gabi Čačinovič Vogrinčič)

PREDGOVOR

Virginia Satir: Človek se sooča le z 1/10 družinske resničnosti, ki zadostuje za vsakdanje življenje, vsaka nujna sprememba pa zahteva svojstveno raziskovanje in razvidnost nove desetine.

NALOGA DRUŽINE (psihosocialna definicija družine): Naloga družine je, da na poseben, edinstven način obvlada neskončno raznolikost razlik med posamezniki in ustvari sistem oz. skupino, ki bo omogočila srečanje, soočenje in odgovornost. Taka definicija vsebuje spoznanje o neizogibni konfliktnosti družine – ravnanje s konflikti (družina je konfliktna skupina).

Posameznik si mora v družini zagotoviti zadovoljevanje **dveh temeljnih potreb:**

- **potreba po avtonomiji** (neskončna raznolikost individualnih razlik, da bi se posameznika slišalo, videlo in da bi smel in znal skrbeti zase)
- **potreba po povezanosti** (da je posameznik umeščen v skupino, povezan z njo in da zna skrbeti za druge).

Eivon Braunmuhl: - **pravica do resničnosti** (vsakdo v družini potrebuje izkustvo, da lahko pove, kdo je in kaj želi, in sprejme enako sporočilo od drugega (da se ga jemlje resno). Temeljni občutek lastne vrednosti se lahko gradi le na izkušnji, da si smel in mogel izraziti svoja čustva, misli, želje; da si jih soočil v odnosih v družini, prevzel odgovornost zanje (otrok ima pravico do ljubezni, tisti pa ki mu je ne more dati, mu mora omogočiti, da mu jo bodo dali drugi), se jih učil obvladati in spreminjati.

Luciano L' Abate: - **sposobnost za pogajanje** (da poveš kdo si, kaj želiš, slišiš isto od drugih),

- **sposobnost za ljubezen**.

N. Peseschian: **Prispodoba o nebesih in peklu** => idealne družine ni.

I. UVOD

1. del knjige govori o SOCIALIZACIJI V DRUŽINI: Družinska modifikacija procesa socializacije je tista, ki jo mora opraviti otrok posebej za svojo družino, da bi se vanjo umestil; tista, ki jo družina zastavlja otroku z vlogo, ki je »pripravljena«, ko se rodi.

* **Vloge** v družini se oblikujejo vedno tako, da sleherni član prispeva svoj delež k ohranitvi družine. Socializacija otroka v družini je socializacija v vlogi, ki je poseben družinski »rezultat« njenega ravnanja z raznolikostjo individualnih razlik, ki oblikuje učenje neodvisnosti in povezanosti.

2. del knjige govori o PSIHODINAMIKI DRUŽINE (Kako družina deluje?):

* Družina kot **mala skupina** – pojem razvidnega v družini.

* **Družinske terapije** oz. pomoč družini.

Lynn Hoffman: **Etika participacije** – udeležba družinskih članov v raziskovanju družinske resničnosti (soodgovornost).

M. Petzold: raznolikost 196 različic družinskih oblik (enoroditeljske družine, zakonci brez otrok, dopolnjene družine in sestavljene družine, družine, ki živijo v ločenih

gospodinjstvih, izvenzakonske skupnosti, samska gospodinjstva, homoseksualne skupnosti, posvojiteljske, skrbniške in rejniške družine, tradicionalna nuklearna družina). Značilnosti vseh družinskih oblik: **intimnost, medgeneracijski odnosi**.

I.D. Yalom: Družina je prostor, kjer se človek mora naučiti preživeti.

Govori o štirih danostih življenja s katerim se moramo naučiti ravnati:

- strah pred smrtjo;
- svoboda, da oblikujemo svoje življenje;
- ravnanje s samoto in
- iskanje smisla.

Kantor in Lehr: **Notranjost družine**

Predmet psihologije družine niso samo pravila in strategije, ampak tudi pomen, ki ga imajo za soočanje z vprašanji svobode, smisla, skupaj z vprašanjem ohranjanja avtonomije in povezanosti. So tudi vprašanja vsakdanjega življenja v družini, ki jih je mogoče raziskati le skupaj z družino.

Anderson in Goolishian: **Dialoški način**

Terapevtski pogovor (ljudje govorijo drug z drugim, ne drug o drugem).

Terapevtova vloga je v razvijanju odprtega prostora za pogovor. Ta odprt prostor za pogovor je pomemben zato, da bi se približalo »praznini«, o kateri govori Colemanova, da bi stopili dlje od tiste ene desetine običajno zavednega, o kateri piše V.Satir).

NEKATERI PSIHOLOŠKI PROBLEMI SOCIALNEGA DELA

1. DOGOVARJANJE in ravnanje z lastno NEGOTOVOSTJO:

Vemo, da so prišli po pomoč, v glavi moramo imeti že cilj. Delo se začne, ko preidemo na dogovarjanje. Treba je dobiti smisel in motivacijo, da bo uporabnika stimuliralo do dela. Negotovost v SD je nekaj, kar sodi zraven poklica. Naučiti se moramo soočati se z njo in jo premagovati. Dobro je, da se je ne bojimo, saj nas spodbuja in dela ustvarjalnega. Pojavi se še preden pride do dogovora.

Negotovost v dobrem: SD je inovacija (iskanje novih rešitev za človeka) in avantura. Dobro jo je prepoznavat, da jo lahko prosim za pomoč, ko jo potrebujem. Dobro jo je tudi gojiti, ko ugotoviš, da ne zmoreš več sama.

2. SAMOKONTROLA vzdržuje strokovnost v našem ravnanju.

Strokovnjak spodbuja, da se najdejo rešitve. (Npr. nemiren učenec 6. razreda in učiteljica, ki ne zdrži delati z njim v razredu. Pomoč potrebuje učiteljica, ne otrok.)

Strokovni okvir moramo vedno znova definirat. Socialni delavec mora ubesedit postopek, cilj dela. Dogovarjamo se ob pravem času in v pravem prostoru (v pisarni; ne na cesti – ne dajaj se v nič!).

3. RAVNANJE S SEDANJOSTJO V SEDANJOSTI:

Pomemben je dialog, izkušnja kompetentnosti, vizija uspeha, izvajanje akcije ... vedno se dogaja, ko je oseba zraven => negotovost in samokontrola v sedanjosti.

W. KEMPLER: Kako ravnati v sedanjosti v SD?

- Osebno – v sedanjosti se odzivaš na druge ljudi na osebni način (tudi sam občutiš težave, si udeležen; mora priti do izkušnje o spoštovanju, jemanju resno).

- Konkretno – kaj je točno to, ki povzroča težavo, zakaj
- Tukaj in zdaj – pogovor, iskrenost.

4. VZPOSTAVLJANJE IN OHRANITEV MEJA:

=> Iskanje ravnotežja med skrbjo zase in skrbjo za druge.

Sočustvovati in prepoznavati trpljenje, vendar ločiti svoje trpljenje in trpljenje drugega. Ko ne zmoreš več, prosi za pomoč. (*»Ne znam naprej.«*) *Prepoznaj svoje lastne meje, se sprijazni, da si odprta, občutljiva, odvisna, edinstvena. Rabimo oboje – skrb zase in za druge.*

Uporabniku povej: »Skrbim za vas, ampak tudi zase. Pomagam kolikor morem, od tu naprej ne morem pomagati.«

* **RAVNANJE Z BESEDAMI** (dodatni nepsihološki problem v SD): označevanje, pojmovanje, raba jezika. Ko nekaj ubesedimo, se začne dialog. V SD poimenuj stvari, konkretno opredeli problem.

5. POSEBNOST REŠITEV V SD:

Dobre rešitve oz. dobri razpleti v SD imajo 5 značilnosti (**P. Lussi**):

a) Kompleksnost in banalnost rešitev hkrati => *Npr. pri učencu 6. razredu o.š. je ugoden razplet, da se najde način vedenja, ki bi bil nemoteč za razred oz. da učiteljica dobi način kako ga umirit. Rezultat je, da fant hodi naprej normalno v šolo.* – Rezultat ni nič posebnega, je nekaj banalnega, doseči pa ga ni lahko. Gre za kompleksen način reševanja. Da se vzpostavi ravnovesje banalne rešitve, je treba veliko vložiti. Problem je tudi sprejeti dejstvo, da so rešitve obične.

b) Arbitralnost (poljubnost) rešitev => Projektu sledimo po korakih, vsak pa lahko dvomi in sprašuje zakaj smo se tako odločili. Poljubnost je odlika socialnega delavca. Na voljo imamo veliko število rešitev za nek problem, vendar do te odločitve smo prišli mi (s.d. in uporabnik). Ta rešitev je smiselna za nas, o njej smo se lahko dogovorili.

Arbitralno pomeni v najboljšem pomen to, kar je sprejemljivo. – Alternativne rešitve so pomembne le, ko se nam zaustavi. (*Na supervizijah se iščejo različni predlogi rešitev; koristi ti lahko le ena.*) Rešitve so odvisne od uporabnikov in od strokovnjakov.

c) Odprtost, procesnost rešitev => V SD ni končnih rešitev; problema ne rešimo za vedno. V trenutku medsebojnega sodelovanja z uporabnikom smo zanj odgovorni, da delamo visoko strokovno. (*Napaka – mislimo, da moramo mi reševati človeka, ne sam sebe, pa ni tako. To morajo sami storiti. Tudi ne moremo reči, da imamo prav, če akcija uspe.*)

d) Paranormalnost rešitev oz. inovacija => V SD smo praviloma zato, da iščemo dopustne, nove in neobičajne rešitve. Prevzemamo tveganje iskanja edinstvene možnosti, ki je možna in ni splošna; tj. paranormalno. (*Npr. 3 fantje z negativno v SND dobijo inštrukcije. 2, ki sta imela podporo doma, sta oceno popravila. Eden pa je bil za vsako negativno doma hudo pretepen. Posledično je v razredu blokiral in ni mogel popraviti ocene ter je bil tako spet pretepen. Sledil je razgovor s starši – da otrok ni njihova last in se ga ne sme tepsti. Potreboval je izredno situacijo – spraševanje na 4 oči, na kar učiteljica ni hotela pristati. Rešitev: Učiteljica je vprašala tega fantka pred predstavniki razreda in svetovalko, ki ga je držala za roko – tajni*

sporazum – to je paranormalno; da vprašaš otroka pred tremi predstavniki razreda in svetovalno delavko.)

Gre za edinstvenost in alternativnost, ki je možna pri posamezniku. Treba je najti način, ki je vmes med stranmi, ki so na videz nezdržljive.

e) Optimiranje negativnega => V SD skušamo malo izboljšati, kar je slabo. (*»Ali se ti splača, da bi naredil le en korak iz dna? Da bi normalno zaživel, pa bi bilo potrebno le 5 korakov.»*)

P. Freire: S. d. moramo biti kritični optimisti. Optimist pomeni – verjeti v to, da se splača, da se da izboljšat. Kritični optimist pa se drži tega, kar je možno in ki da več kot manj. (*Videti pol polen kozarec namesto pol praznega.*) Treba je verjeti v to, da ljudje lahko okrevaajo iz vsake situacije, a le pod pogojem, da ni sam; da mu pomagajo se potruditi, saj se splača. Ohraniti kritični optimizem in verjeti, da je možno stvari izboljšati je res težko. (*Otroku daš možnost, da spozna, kaj je dobro, da občuti, da je spoštovan, cenjen, da dobiva podporo. S tem ve, kaj naj išče v življenju.*)

II. SOCIALIZACIJA V DRUŽINSKI SKUPINI

1. SOCIALIZACIJA ZA IN V DRUŽINI

BERGER IN LUCKMANN: **Socializacija** je proces, v katerem postaja otrok član objektivnega sveta družbe. (Gre za pridobitev znanja govora-jezika in učenje osebnosti => pričakovana vloga je v okviru osebnosti.)

PRIMARNA SOCIALIZACIJA – otrok si pridobi zaupanje v pomembne druge kot osebnosti in zaupanje v to, da je svet takšen, kot so ga določili oni. Ti otrokov svet modificirajo 3x :

* osebno, kot ljudje

* modifikacija za družbo (*otrok se mora naučiti tistih tehnik in znanj, ki jih potrebuje za vraščanje v družbo*)

* modifikacija za družino (*otrok se mora naučiti svojo vlogo v družini*).

MODEL E.H. ERIKSONA: Psihosocialni razvoj in razvoj osebne identitete poteka v 8 zaporednih stopnjah. (*Na vsaki stopnji mora posameznik rešiti specifične probleme razvoja. Vsaka faza je križišče, ki ponuja boljše ali slabše izide. Vsaka naslednja stopnja v razvoju postavlja nove naloge. Vsako obdobje prinaša možnost krize.*)

- **1. leto življenja: TEMELJNO ZAUPANJE** - Otrok mora dobiti dovolj dobrih izkušenj za razvoj temeljnega občutka lastne vrednosti. (Slab izid je temeljno nezaupanje.)
- **1. – 4. leto: AVTONOMIJA** - Izbira izkušnje o samostojnosti, neodvisnosti. (Slab izid je dvom, sram, negotovost, nezmožnost uveljavljanja.)
- **4. – 5. leto: INICIATIVNOST** - Otrok si že postavlja cilje in se organizira za njihovo uresničitev. Otrok, ki vse hoče po svoje sili starše, da postavijo omejitve. (Slab izid so občutki krivde, konformizem.)
- **6. – 11. leto: DELAVNOST** - Otrok zmore in želi prevzeti naloge, obveznosti, pokazati vztrajnost pri delu. Hkrati z uspehom lahko doživi tudi neuspeh. To

obdobje soupada z vstopom v šolo. (Slab izid so izkušnje neuspeha, manjvrednost, nesposobnost.)

- **12. –15. leto: IDENTITETA** - Čas, ko otrok zbira odgovore na vprašanja »kdo sem, kaj zmorem, kaj želim, kakšen sem v očeh drugih«. (Slab izid je identitetna zmedenost.)
- **Zgodnje odraslo obdobje (15. – 30. leto): INTIMNOST** - V erotičnih in spolnih odnosih, za ljubezen, solidarnost. (Slab izid je izolacija.)
- **Srednje odraslo obdobje (30. – 65. leto): USTVARJALNOST** - Človek dela to, za kar se je namenil. (Slab izid je stagnacija, nazadovanje.)
- **Zrela doba (65. – smrti): INTEGRALNOST** - Sprejemanje sebe, sprava z življenjem in zmožnost zanimanja, skrbi in spoštovanja drugih. (Slab izid je obup.)

2. KONCEPT DRUŽINSKIH TERAPIJ:

- **Psihoanalitična paradigma** => razlaganje nezavednega, vzrokov bolezni, usmerjenost v preteklost; redukcijem.
- **Sistemska paradigma** => opisovanje; usmerjena v sedanost (Kaj daje posamezniku družina, skupina »tukaj in zdaj«.)
- **Simbolični interakcionizem** => razčlenitev interakcij v družini, soočanje nagonskih potreb posameznika s pričakovanim vedenjem oziroma z vlogo. (Kaj posameznik potrebuje za razvoj identitete in kaj potrebuje od družine?)

DRUŽINSKA TERAPIJA je usmerjena na realno družino kot celoto in skuša prodreti v razmerje med psihosocialnimi funkcijami družine in usodo posameznika v njej (gre za to, da se družinski konflikt osvesti in razreši tam, kjer je nastal – v družini).

Družinski terapevt obravnava odnose med pacientom in družinskimi člani ter tudi svoje odnose do njih.

(=> Kaj terapevtski koncepti družinske terapije prispevajo k avtonomnosti in enakopravnosti človeka v družini? => Cilj je odprava simptomov ali prilagajanje osebnemu okolju in ustvarjanje novega načina življenja).

VLOGA po H. E. Richterju je celota zavednih in nezavednih pričakovanj staršev v odnosu do otroka (oz. do partnerja), omogoča neko distanco.

H. STIERLIN: DELEGACIJE: »Biti delegiran« pomeni »prevzeti poslanstvo«. Gre za osebno zavezo zvestobe do tistega, ki je delegiral. Delegat se v svojem poslanstvu razdaja, stoji sam za njim; s tem razločuje značilnost ločevanja staršev od otrok in otrok od staršev. Otrok je delegiran, ko dobi dovoljenje in spodbudo, da se osamosvoji, a odide le pogojno. Otrok je odposlan v samostojnost, vendar s poslanstvom, ki ga mora opraviti za starše.

NALOGA DRUŽINE: usposabljanje posameznika, da vzpostavi in vzdržuje dialog s seboj, z družino in z družbo. Omogočiti mora otroku, da v družini dobi izkušnje za orientacijo, trdnost in stabilnost v svetu, v katerem je te lastnosti vse težje izkusiti in posredovati.

DEMOKRATIČNA DRUŽINA ne pomeni, da se o odločitvah glasuje (ali da zmaga večina nad manjšino) ali da v njej vlada brezpogojna svoboda, temveč da obstaja

skupna odgovornost – da se hkrati primerjajo in spoštujejo pravice in potrebe drugih.

3. PRISTOP PSIHOANALIZE

Socialno psihološka definicija družine kot male skupine:

1. Mala skupina sta dva ali več posameznikov s skupnimi motivi in cilji,
2. povezujejo jih skupna pravila, norme in vrednote,
3. relativno stalna struktura statusov in vlog.

Male skupine so lahko **formalne** (tečaj, šola ipd.) ali **neformalne** (simpatije ipd.).

Pripadnost k skupini pomembno vpliva na naš razvoj. Vsaka skupina, ki želi ostati, mora izdelati pravila. (*»Kakšna je moja vloga v tej skupini?«*) **V skupini so:**

- delitev vlog (kaj kdo dela)
- hierarhija moči
- vloge glede na način komuniciranja
- struktura čustvenih odnosov.

Največ spoznanj, ki se uporabljajo pri pomoči družini, se je razvilo v terapiji.

- T. LIDZ je bil družinski terapevt, psihiater. Njegovo področje specializacije so bili pacienti z duševnimi motnjami – mladi shizofreniki. Raziskoval je, ali ima družina kakšen vpliv z diagnozo in ugotovil, da so te družine hladne s čustvi, besede ne sledijo v dejanja. Prepričan je bil, da je družino vredno spoznati, da je to dragoceno znanje.

- J. HALEY zavrača vse, kar so odkrili v psihosocialni pomoči, da bi to uporabili v vsaki družini. – Vsak zdravnik ve, da je mavčna obloga dobra pri zlomu noge otroka. Ne uporablja pa se mavčne obloge za zdrave noge.

V grobem lahko teoretična izhodišča (za družino) razdelimo na 2 skupini:

a) teorije, ki temeljijo na **psihoanalitični terapiji** (bistvo je pojmovanje človeka):

Psihoanalitična terapija: Zanima se za posameznika, kar je dedno. Pomembno je odkritje nezavednega (4/5 ledene gore je pod vodo), otrok je oče človeka (otrok si že v otroštvu ustvari tirnice za življenje).

* *Teorije o družini, ki temeljijo na psihoanalitični terapiji* imajo poudarek na zgodovini družine; skuša se odkriti, zakaj posledice, kot so stiske, bolezen, nemoč ipd.

* *Psihoanalitična terapija* nastopi, ko se pacient ustavi pripovedovat; ko ga je česa strah, sram, ima občutke krivde ipd. (Freud).

* *Družinska terapija* nastopi, ko se ugotavlja, kaj je treba za družino spremenit. Nekatero so dolgotrajne in neučinkovite. Tu so le začetki. Na teh terapijah so terapevti pogosto spraševali »zakaj«, kar pa je pacienta privedlo do občutkov krivde.

* Predstavniki: Nathan Ackermann, Theodor Lidz, H. E. Richter, W. R. Bion, H. Stierlin.

b) teorije, ki temeljijo na **sistemski terapiji** (bistvo je teorija sistemov):

Pri sistemskih družinskih terapijah se sprašujemo »kako deluje«, »čemu služi«, pozorni smo na sedanost. Terapevti delujejo po postopku šahovnice; kakšna je sedanost in kakšen je naslednji korak. Gre za iskanje rešitev v sedanosti za bodočnost. Pomemben je družinski koncept – družina kot celota: hierarhija moči, proces reševanja problema itd., na pa več posameznik sam.

* Predstavniki: Mara Selvini Palazzoli, Robin Skynner, Virginia Satir, J. Holey, S. Minuchin, Cloe Madanes, Lynn Hoffman.

PSOHOANALITIČNI TERAPEVTI:

3.1. NATHAN ACKERMANN: zdrava družina

Ackermann pravi, da je družinska terapija učinkovita možnost za preprečevanje duševne bolezni, za ustvarjanje duševnega zdravja. Družina je most med posameznikom in družbo. Kakor Lidz vidi tudi on v odkrivanju družine ključ za boljše družinske razmere. Zanimajo ga družbeni in socialni odnosi. Odkriti želi, kako omogočiti posamezniku, da razvije osebnost v družini, ki bo tudi v družbi stabilna.

Loči 2 temeljna koncepta:

a) Koncept psihološke identitete zajema težnje, pričakovanja in gledanje družine. Identiteta družinske skupine se oblikuje skozi izkustvo skupnega življenja članov družine v njihovih specifičnih vlogah, zajema ideale in vrednote družine; otrok sprašuje družino »a sem v redu«. Kaže se v značilnosti vlog, v odnosih med otroci, odraslimi. Identiteta posameznika se oblikuje hkrati z identiteto družinske skupine.

b) Koncept stabilnosti vedenja se nanaša na 2 komponenti: spremeniti in ohraniti. Stabilnost pomeni vzdrževanje stanja, ohranjanje odnosov, kakršni so. Po drugi strani pa spreminjanje, rast, to pa omogoča novo izkustvo, tveganje. Prisotni so elementi feedbacka. (Vsaka družina lahko spremeni toliko, kolikor je pripravljena tvegati.)

Ackermann ugotavlja relacijo med vedenjem posameznika in družinskim vedenjem: na ravni notranjih psihičnih procesov v posamezniku, medosebnih odnosov v skupini, družinske skupine in odnosov med družino in družbo.

Temeljne naloge družine: Družina mora izoblikovati način, kako bo v procesih prilagajanja ohranila družinsko identiteto in omogočila članom, da ohranijo osebno identiteto.

Ravnanje s konflikti v družini - družinske obrambe:

1. skupno iskanje rešitve za odpravo konflikta
2. skupno izmikanje ali zanikanje konflikta
3. oblikovanje racionalnega ali iracionalnega kompromisa:
 - a) razpad emocionalnega (*npr. pogovori le o delu*)
 - b) izolacija konflikta:
 - prepri, odtujevanje, pomiritev – to so obrambni konflikti
 - iskanje zasilnega izhoda in kompenzacije (*npr. se vržeš v delo, šport*); beg človeka že ogroža (*beg v alkohol, zasvojenost*)
 - reorganizacija družinskih vlog (*npr. izločitev člana, zamenjava vlog staršev in otrok*)

Hipoteza o zdravi družini:

- uresničiti mora biološke potenciale odnosa roditelj & otrok in mož & žena
- zagotoviti mora zaščito pred nevarnostmi in materialni obstoj družine
- pripadati mora skupnosti in biti vanjo integrirana (umeščena v okolje)

- navznoter mora biti enotna, sposobna, da se sama stabilizira in raste
 - ohraniti mora sposobnost, da se prilagaja spremembam
 - mora imeti cilje in uresničljive vrednote
 - zagotoviti mora vzdušje v katerem se bo psih. identiteta njenih članov uskladila z identiteto družine kot skupine tako, da bo omogočila individualizacijo
 - družinske vloge morajo biti v skladu s spolom dobro definirane in morajo omogočiti zadovoljevanje temeljnih potreb članov
 - če pride do konfliktov, jih mora znati rešiti (prezračevanje)
 - sposobna mora biti, da najde rešitev
 - vzgoja mora upoštevati telesne in duševne potrebe otroka in preprečiti rivalstvo med potrebami staršev in otrok
 - sprejemanje identitete posameznika in družine ustvarja možnosti za individualno avtonomijo in ustvarjalnost
- => Pokazatelj zdravih odnosov je komplementarnost v vlogah mož & žena, roditelj & otrok in ne odsotnost konfliktov.

3.2. THEODOR LIDZ: 3 temeljne značilnosti družine

Ugotavlja, kateri so pogoji, ki morajo biti v družini zadovoljeni, da bi se lahko le-ta normalno razvijala, spreminjala. Raziskal je probleme shizofrenega pacienta. Starši morajo zadovoljiti temeljne potrebe otroka, mu zagotoviti zaščito in pogoje za razvoj. Pri tem sta roditelja odvisna drug od drugega, ne smeta pa biti odvisna od svojih otrok. Starši morajo otroku zagotoviti vstop v sistem norm in vrednot družbe.

1. Koalicija staršev ali zavezništvo, enotnost in povezanost med starši pomeni, da roditelja drug drugega podpirata v svojih vlogah, da vzajemno povečujeta občutke varnosti in gotovosti. **Roditelja v svojem odnosu do otroka upoštevata drug drugega** (zavezništvo ZA otroka, ne proti otroku) in **ustvarjata pogoj za to, da se vlogi zakoncev in roditeljev dopolnjujeta** (in ne nasprotujeta). S tem onemogočita otroku poskus, da bi razbil njuno starševsko diado (zavezništvo). Starševska koalicija prispeva k razvoju otrokovega ega, saj frustrira Ojdipske fantazije. Koalicija staršev omogoča otroku tako identifikacijo z roditeljem istega spola kot primarni objekt ljubezni v roditelju nasprotnega spola.

Koalicije ni mogoče vzpostaviti tam, kjer se roditelja ne spoštujeta, kjer tekmujeta za otrokovo naklonjenost. Tako mora otrok izbirati. Lahko se odloči za enega roditelja in se od drugega odvrne, ostanejo mu občutki krivde. Morda bo vložil energijo v to, da premosti prepad med starši. Včasih pa hoče ustreči obema. Otroku lahko prevzame tudi vlogo krivca za nesporazume in nerazumevanje.

2. Ohranitev generacijskih razlik pomeni, da **starši v zadovoljevanju svojih potreb ne smejo postati odvisni od otrok**. Otroku potrebuje odvisnost od staršev, da bi se počutil varnega. Otrokov razvoj je lahko ogrožen, če mora staršem, ki jih sam potrebuje za svojo varnost, dajati čustveno oporo. Ohranitev razlik je pogoj za oblikovanje vloge otroka, ki ni v konfliktu z vlogo enega ali drugega roditelja.

Otrok, ki ga bo eden od roditeljev uporabil za zadovoljevanje potreb, ki mu jih zakonec ne zadovoljuje, bo hotel razširiti jez med zakoncema in sam prevzeti vlogo zakonca. Ojdipska situacija bo ostala nerazrešena.

Lidz opozarja na pomen generacijskih razlik med materjo in otrokom: mati se mora znova umestiti v koalicijo z možem–očetom; otrok jo mora preseči, da bi vzpostavil odnose z vrstniki.

3. Sprejemanje vloge lastnega spola: Izredno pomembno je, ali si bo otrok pridobil dovolj gotovosti v spolni identiteti. Sporočilo za otroka »v redu si«. (*Sporočilo pri ženskah – poudarek na odnosih, podpora, sposobnost za konflikt, skrb za druge itd. Sporočilo pri moškem – avtonomnost, neodvisnost, samostojnost itd. Sedaj se ti robovi mehčajo.*) Kot model za odraščanje in identifikacijo potrebuje otrok roditelja, ki sta v svoji koaliciji vzpostavila in ohranila v družbi zaželene spolne vloge. Za otroka je usodno, če se en spol razvrednoti ali ponižuje. V družbi zaželeni spolni vlogi sta **ekspresivno–emocionalna mati** ter **instrumentalni oče**, saj mora zagotoviti obstoj in varnost družine. Za otroka je ogrožujoča čustveno hladna in trda mati ter oče, ki ne more uresničiti instrumentalne vloge. Demokratični odnosi zahtevajo da zakonca vzpostavljata enakost. Nehierarhični odnosi v družini so možni, če generacijske razlike ohranimo.

V človekovi socializaciji Lidz poudarja vlogo govora ter vlogo staršev pri spodbujanju in vodenju, razvoja govornih sposobnosti. Ne-vzpostavljane omenjenih pogojev ogroža otrokov razvoj, otrok ne bo zaupal v govorjene besede, starši mu bodo posredovali nejasne pomene.

3.3. H. E. RICHTER: družinski član v vlogi razbremenjevalca konfliktov

Raziskoval je nevroze otrok in koncipiral model nevrotične družine.

Vloga je celota zavestnih in podzavestnih pričakovanj staršev oz. partnerja in služi pretežno obrambnim procesom. Dodeljevanje ali sprejemanje predpisane vloge lahko posameznega člana razbremeni notranjih konfliktov. Namesto, da bi se z osebnimi konflikti spoprijel, jih vnaša v odnose s partnerjem ali otrok in ga manipulira kot nadomestni objekt zadovoljitve. Te vloge soupadajo z obrambnimi mehanizmi.

Vloga prispeva k ohranitvi družine in reševanju konfliktov na obrambni način – na nezavedni ravni. Obrambni mehanizmi so naučeni, da bi se zaščitili pred poškodbami. V temelju vsakega posameznika je potlačevanje, represija. (*Ljudje hočemo biti srečni in nočemo trpljenja, zato kar je prehudo izrinemo iz zavesti v podzavest, ki pa na nas še vedno vpliva.*) Družina določi vloge; nekoga za razbremenjevalca konfliktov (najpogosteje je to otrok), ki kasneje pokaže nevrotične izraze in potrebuje pomoč. Vloge se v družini oblikujejo v interakciji na osnovi poskusov in zmot. Starši s kroničnimi nevrotičnimi konflikti se podzavestno obračajo na otroka s čustvi, ki niso nemenjena njemu. Otrokov izkušnje o sebi in družini so zdaj v vlogi razbremenjevalca v konfliktih roditelja ali med roditeljema.

5 patoloških vlog otroka kot razbremenjevalca konfliktov v družini:

- Vloga **substituta ali nadomestka** za partnerja - Roditelj v odnosu z otrokom podzavestno prenese nerazrešene konflikte iz lastnega otroštva, otrok pa naj jih v vlogi starih staršev ali sorojenca razreši.
- Vloga **kopije podobe** - ki jo ima o sebi roditelj in jo mora uresničiti otrok.
- Vloga **idealnega sebe** - Roditelj prisili otroka k uresnitvi tistih idealov, ki jih zase ni mogel uresničiti.
- Vloga **negativne podobe** - ki jo ima o sebi roditelj, v otroku išče grešnega »kozla«, otroka potrebuje, da bi lahko izrinil nesprejemljivo podobo o sebi.
- Vloga **zaveznika** - Potrebuje jo roditelj, ki je nenehno v boju in mu otrok služi kot podpora.

Navedene vloge postanejo ogrožujoče, ko postanejo toge, nespremenljive in dominantne.

Mara Selvini Palazzoli: Vedenje slehernega družinskega člana se odraža na vedenju vseh drugih. Vsak član družine vpliva na vse druge in je od vseh drugih vplivan. Vsak vpliva na sistem, istočasno pa je sam pod vplivom komunikacij, ki jih sistem posreduje.

Dogajanje v družinski skupini ni več mogoče interpretirati kot posledico motenosti enega člana, identificiranega pacienta, ki vsiljuje drugemu vlogo razbremenjevalca v konfliktu, katerega sam ne more razrešiti, in je torej kriv. Ni mogoče več govoriti o vedenju enega posameznika kot o vzroku za vedenje drugega posameznika.

Richter loči 2 vrsti nevrotičnih družin:

a) Simptomatsko nevrotično družino – Ima identificiranega pacienta. En član družine svoje konflikte razreši tako, da jih naloži drugim, da jih obremeni. Družina se zaščiti s tem, da enega člana ali več zavrne in žrtvuje. V družini se potegne meja med zdravimi in bolnimi. Včasih lahko zbolijo več članov. Pacient je drugačen od drugih, len, bolan, neuspešen. (Ponavadi zbolijo najbolj zdrav član družine, ker ne more pristati, da se zamoščijo pomembne stvari.)

b) Karakterno nevrotično družino – družina si ustvari svojski nevrotični svet. Pod vplivom neobvladanega konflikta se spremeni »kolektivni jaz« družine. Konfliktne napetosti se med člani kompenzirajo. Družina je navzven zaprta, samozadostna; svojo solidarnost še poveča, če en član zbolijo. Tu ni nobenega razmejevanja ali razčlenjevanja, družina nikogar ne izloči. Pacient postane nekaj posebnega, pomembnega.

Kolektivni jaz pomeni, da se člani relativno homogeno organizirajo okrog nevrotičnega jedra. Za to družino je značilno, da se vsi vse življenje podrejajo neki skupni temi. V karakterno nevrotični družini so meje tega jasno in nespremenljivo določene. Za otroka, ki raste v taki družini je vloga oblikovana. Otrok se mora umestiti v kruti sistem družinskih obramb.

=> Poznamo 3 tipe karakterno nevrotičnih družin:

* Družina kot **zdravilišče** – si pod pritiskom strahu ustvari varen družinski svet. Sanatorij organizira družino okrog člana, ki boleha. Tak pacient si išče zaščito pred strahom v simbiozi z enim članom. Sčasoma vsa družina prevzame skrb zanj, da ga ničesar ne ogroža. Gre za tesnobne, v vato zavite odnose do enega člana.

* Družina kot **trdnjava** – Gre za preinterpretiranje realnosti, ki se v družini spreminja.. Običajno en zakonec zavzame sovražno pozicijo in vsiljuje družini, da se solidarizira. Pritisk je običajno tako velik, da ostali nimajo druge izbire, kot da prevzamejo vlogo zaveznika, ali pa sami prestopijo na stran sovražnega sveta. (Otroka prepričajo, da je zunaj sama grožnja, strah; »le doma si varen«. Posledica pri otroku je strah pred zunanjim svetom in izguba družine. Nekdo v družini ima potrebo po solidarnosti, zato idealizira svojo družino in potencira slabo v zunanjem svetu. Sporočilo za otroka je »iz družine ni mogoče oditi«.)

* Družina kot **teater** – Osnovna značilnost te družine je igranje. Vse je podrejeno družinski režiji. (npr. Če si duhovit, če je hec, če si v svoji vlogi dober, družina funkcionira. Člani družine čakajo kdaj bo spet predstava, aplavz, kdo bo na novo ljudi razveselil, jih spravil v začudenje itd. – Kje pa se lahko umakneš, se obnašaš in čutiš to kar v sebi nosiš? Tudi jezo, žalost, umik moraš igrati. – Tega nihče ne more početi vedno!)

3.4. H. STIERLIN: delegacija in nerešljiva drama ločitve

Zanj je socializacija dodeljevanje vlog. Družino pojmuje kot osrednjo socializacijsko instanco za človeka. Tu se otrok vpelje v družbeno pričakovane vloge.

Sterlin uvaja pojem **delegacija** – »delegirati« pomeni predati poslanstvo, poslati nekoga v misijo; »biti delegiran« pomeni prevzeti poslanstvo, prevzeti misijo.

Opozarja na **razliko v pomenu vloge in delegacije**: Igram vlogo, prevzel sem vlogo in izpolnjujem poslanstvo, prevzemam misijo. Vloga še omogoča distanco, delegacija ne več, saj je osebna prisega zvestobe.

Pojem delegacij zajema dramo vsake družine; ločitev staršev in otrok – Otrok je delegiran, ko dobi dovoljenje in spodbudo, naj se osamosvoji, vendar lahko odide le pogojno; privezan ostane na dolgi vrvi. Otrok je odposlan v samostojnost, vendar s poslanstvom, ki ga mora opraviti za starše. Kot delegat mora oditi in ostati hkrati. Tudi pri navidez radikalnih ločitvah ostajajo vse življenje vezi med starši (*hvaležnost, maščevanje, občutki krivde ali strahu*).

Ta koncept vsebuje spoznanje, da je posameznik družinski človek, ki ostaja vezan in povezan s svojo družino. Dolga vrstica delegiranosti pomeni, da nas oblikujejo družinske izkušnje, pomeni pa tudi, da se posameznik vse življenje tako ali drugače spoprijema s svojimi starši. Družina ga poveže z generacijami družin, iz katerih izvira. Drama je nerazrešljiva zato, ker se družine ni mogoče osvoboditi; neodvisnost lahko doseže posameznik le, če se od nje razmeji, to pa pomeni, da je z njo dosegel spravo. Prestati mora navezanost z družino.

Otrok torej prevzema vloge in izkušnje misije. Do iztirjenja lahko pride v procesu delegiranja. Misije enega in drugega roditelja lahko izzovejo hude konflikte zvestobe; npr. en roditelj naroči otroku, da drugega poniža. Proces je usoden tudi, če se otroku zaupa misijo, pa se ga ne odpošlje, oz. če se ga odpošlje, pa mu ni zaupana misija.

Model vloge usmerja terapevta predvsem v to, da spreminja vloge in sistem vlog, da bi tako vsem v družini omogočil nov začetek.

Model delegacije pomeni zvestobo članov družini. Iz družine izhajajo občutki krivde in sramu.

POVEZANOST IN IZRINITEV IZ DRUŽINE:

1. ODNOSNA MODALITETA – vezanost, izrinitiv (Idealna predstava je ravnovesje obeh.)

V vsaki družini lahko ločimo centrifugalne (oddaljujejo) in centripetalne sile (povezujejo).

* **Centripetalna družina** uči, da je družina edino središče, varnost, tu je vse kar potrebuješ. Tu so pretirane sile vezanosti – otrok ne loči več kaj je med njim in kaj med drugimi. (*Veseliš se z vsemi, trpiš z vsemi, kje pa si ti, pa ne veš.*) Arhitekti družine so starši in oni prenašajo to na otroka. => *Slovenska družina se zdi, da drži otroke v odvisnosti, vezanosti nanjo, otroci občutijo vse te stiske.*

* **Centrifugalna družina** ima pretirane sile izrinitve (zelo hitro otroka ven zmeče). Sporočilo otroku je »čim prej oditi«. Starši so mnenja: »V teh modernih časih je samostojnost nujna.« To sili otroka, da prehitro postane samostojen, zato je njegova

avtonomnost, neodvisnost zelo ozka. Nima dovolj osnovane avtonomije, ker mora na hitro pridobiti vso znanje; nima časa eksperimentirat.

Oba odnosa sta hkrati tranzitivna (prenosna) in recipročna. Tranzitivna zato, ker starši kot močnejši otroka oblikujejo, ta se jim mora podrediti, recipročne zato, ker hkrati troci oblikujejo starše. V odnosu vezanosti prevladujejo centripetalne sile (povezujejo), v odnosu izrinitve pa centrifugalne (oddaljujejo).

Stierlinova znanja izhajajo iz psihoanalitičnih znanj (*Ego - Jaz* organizira preživetje; *Nadjaz* -notranja vez, norme, vrednote; *Id - nezavedno*), njegova praksa pa je že bolj sistemska.

a) ODNOSNA MODALITETA VEZANOSTI predstavlja skrajno centripetalne sile v odnosu med stari in otroki. **Vezanost se realizira na dveh ravneh:**

- **Afektivna raven (čustvena vezanost Ida):** Značilna je za starše, ki so sami zrasli čustveno nezadovoljni, zato otroku dajejo, kar so sami pogrešali. Zakaj to ni dobro? Pride do samoumevnosti, ne-cenjenja, pa tudi do močne navezanosti (zasvojenosti otroka s starši) zato otrok ni pripravljen stopiti v svet; je zadolžen in odvisen – mati definira svobodo, srečo, potrebe, življenje za otroka – ne iz zlobe. Meje so zabrisane; to obema ustreza; izven tega odnosa pa otrok rabi še drugo opremo. Mati skuša čustveno nedopolnjenost s partnerjem nadomestiti z otrokom, tako sta vezana za vedno. (*Starš je tisti, ki te definira.*)

- **Kognitivna raven (čustvena vezanost Ega):** Starš želi naučiti otroka vsega, kar potrebuje za preživetje. (*»Jaz bolje vem od tebe, kaj je dobro zate.«*) Starš *»ve v naprej«* kaj otrok misli, želi, potrebuje. To sporoča otroku, da se ga nikoli ne vidi in ne sliši, saj je vedno že v naprej znan odgovor, kaj je zanj prav. Mati, ki svoje interpretacije vsiljuje otroku, ga s tem ovira, da sam razbere svoje telesne potrebe in stanja. Partner, ki veže, vezanega prisili, da se zanese na njegov jaz, namesto da bi razvijal lastnega.

b) ODNOSNA MODALITETA IZRINITVE predstavlja skrajno centrifugalne sile v odnosu med starši in otroki. Starši doživljajo svoje otroke kot oviro, ki jim preprečuje reševanje lastne krize. Starši silijo otroka, da se čimprej ločijo. Otrok je prepuščen sam sebi, nihče se ne ukvarja z njim, nihče mu ne posreduje izkušnje, da je pomemben.

2. ODNOSNA INDIVIDUACIJA (vaja dvojica v paru)

Proces individuacije je proces razvijanja svojih posebnosti, razlik od drugih, razmejevanja. Čim bolj napreduje individuacija, tem bolj se lahko drugemu približamo. Višja raven individuacije omogoča višjo raven odnosa. (*Učiš se biti posameznik, enkrat, poseben, bolj ločiš razmejitve in se laže približaš drugemu, ker se ne bojiš več, da potem tebe ne bi bilo več.*)

3. KONFLIKT DELEGACIJE

Naloga delegata je, da sprejme ambivalentnost staršev, pristane vanjo in da vzame nase posredujočo vlogo. To vlogo namestnika, ki odide in ostane hkrati, kot je določila starševska ambivalentnost, otrok izpolni z veliko spretnostjo, vendar vedno na račun lastnega razvoja. Delegat, ki prevzame nalogo, da bo izpolnil želje staršev in razrešil njihove probleme, se bo srečal z viri konfliktov v delegaciji:

a) konflikt zaradi nalog oz. zadolžitev - *se zgodi, ko so naloge nezdružljive*
(*Ta konflikt je naporen, a manj ogroža kot naslednji.*)

b) konflikt lojalnosti - starša med sabo nasprotujeta, otrok se mora odloči za enega roditelja

Najpomembnejše zadolžitve, ki jih mora izpolniti delegat:

* elementarne afektivne potrebe staršev

* zadolžitve, ki služijo Jazu enega roditelja (*zadolžitve pomoči ali opore, npr. gospodinjska dela*)

* naloge, ki služijo Nadjazu (*za izpolnitev roditeljevih idealov*)

3.5. W. R. BION: psihoanaliza skupine (dodatek)

Človek mora vzpostaviti zvezo s čustvenim življenjem skupine. Odpovedati se mora svojim posebnostim, saj bi ga ogrožale, ker bi ga izločale iz skupine.

- **OSNOVNA SKUPINA** je tista, kjer prevladovanje oz. izmenjava osnovnih predpostavk osnovno varnost. Skupina posamezniku vedno najprej ponudi možnost, da anonimno prispeva k skupinski mentalnosti. Ponuja mu psihotičen vzorec vedenja. Z njim lahko dobi posameznik ustrezen stik v skupini in tako zadovoljuje v skladu z ravno tako anonimnimi prispevki članov skupine svojo potrebo po čustveni bližini.
- **DELOVNA SKUPINA** zahteva individualizirano in diferencirano sodelovanje posameznika. Usmerjena je v stvarnost. Zavestno opravlja delo za skupino. Izraža potrebe po razvoju posameznika, ki se mora spopasti z osnovno skupino. Zahteva soočanje z lastnim izkustvom, zaupanje in pristajanje na izkustvo. Treba je opraviti vrsto nalog, opravil, dolžnosti. Delovna skupina je transparentna, tu se omogočajo izkušnje sposobnosti za konflikt. (Konflikt se lahko pojavlja le med delovno in osnovno skupino.)

=> **Socializacija v družini** pomeni, da se otrok nauči sodelovati tako na ravni osnovnih predpostavk kot na ravni delovne skupine. Družinske skupine se razlikujejo po tem, koliko osveščenosti o teh dveh ravneh delovanja omogočajo in kako se lahko družinska skupina sooči z nenehnim konfliktom med osnovno in delovno skupino in ga obvladuje.

4. TEORIJA KOMUNIKACIJ IN SISTEMSKA TEORIJA

Pri analitičnih konceptih smo pozorni na posameznika v družini, pri sistemskih pa smo pozorni na družino kot celoto.

Družina zdaj postaja sistem, ki sam sebe regulira. Vodijo jo zakonitosti, ki jih je v svoji zgodovini sama izdelala po principu poskusov in zmot. Vsi člani sistema vplivajo na enega člana in vsak član družine vpliva na druge. Terapevtska intervencija je usmerjena na pravila sistema; na sprejemanje pravil, ki veljajo v sistemu, da bi se le-ta lahko spremenil. Naloga terapevta je, da reši pacientov problem znotraj družine.

Za terapevtske intervencije v družini je potrebno izdelati instrumente, ki bi zajeli čustvene odnose, zgodovino družine in odnose z okoljem.

OBRAMBNI VZORCI KOMUNIKACIJE V DRUŽINI (V. Satir)

85% vsega, kar si v družini rečemo je mogoče razvrstiti v 4 vzorce, ki so neskladni:

a) OBTOŽEVANJE: obtožuje, krivi, stalno se jezi na cel svet (svet deluje tako, da njega jezi). On ni nikoli kriv. Ima visok, rezek in močan glas, šefovsko držo. (Lahko je zelo tih – »Moraš se potruditi, da me slišiš!«)

Primeri: »Naredi to! Ali sem samo jaz pri tej hiši?! Ti si kriv! Zakaj si to naredil?!«

b) POMIRJANJE: nežna, blaga, hvaležna svetu da lahko živi, nedolžna, miri in pomirja, gladi razlike, prosi, je ponižna.

Primeri: »Ne se kregat. Vse bo še dobro. Bom jaz. Če tebe ni, mene ni.«

c) ODVRAČANJE POZORNOSTI: smešna oseba, nikoli ni tam, kjer se nekaj dogaja. Ko odvrne pozornost, jo dejansko pritegne; preusmeri. Ne zdrži intimnosti.

Primeri: »Meni noben ne pove. Jaz nič ne vem.« Med intimnim pogovorom reče npr.: »Joj, moram to poklicat!« ali »Joj, siv las imaš!« Mož je zamudil večerjo in prinese ženi šopek rož.

Veš, da te bodo vprašali, pa nočeš povedat; slaba ocena o šoli, govoriš pa o cimri.

d) RAČUNANJE oz. RACIONALIZIRANJE: preračunljiv, pametnjakovič, »modrec«, trd, tog, govori, kot da bi bral leksikon, govori monotono, brezosebno. Ne govori o seb, čustvih; opira se na znanost, stroko.

Primeri: »Jaz vem.

Seveda, v tej knjigi je to točno objasнено. Dokazano je, da ...«

=> Ti vzorci so nekongruentni, neskladni,

e) KONGRUENTNA ali SKLADNA KOMUNIKACIJA: vsebina je v skladu s tem, kar misliš, čutiš, sporočaš, kar ti je pomembno.

Obrambni vzorci nas branijo pred lastno šibkostjo, občutkom lastne vrednosti, ščitijo družino pred konflikti (*so garancija, da se vzdržuje to ravnovesje in da nič ne bo treba spremeniti*). Določene besede so velikokrat izgovorjene (s tem upajo, da bo stanje drugačno), vendar ne povzročajo sprememb. Pomembne so, ker se lahko z njimi nekdo potoži in drugi potolaži. (*S tem želi, da ga opaziš, slišiš pritožbo, da se zate žrtvuje. To ponavlja skozi leta in ne želi sprememb. Če bi želel spremembo, bi do nje prišlo. – »Sedaj več ne morem, dajmo se dogovorit drugače.« Če odziva ni, je strah slišati resnico toliko večji.*)

Vsaka družina potrebuje obrambne vzorce – *poveš toliko, da te začutijo, a ne želiš sprememb in razčiščevanja.*

Vprašanje je, koliko je družina sposobna slišati kongruentna sporočila in koliko obrambnih vzorcev ima. (Ne moremo pa vsakega dne preživeti z obrambnimi mehanizmi – razen nevrotične družine.) Kako podpreti kogar potrebuje podporo?

TERAPEVTI TEORIJE KOMUNIKACIJ IN SISTEMSKE TEORIJE

4.1. ROBIN SKYNNER: meje, podsistemi moči, hierarhija

Bistveno vlogo igra **feedback** (povratna informacija)! - **glej str. 25**

Elementi družine kot »tukaj in zdaj« so meje, podsistemi moči in hierarhije.

1. MEJA (boundary): Slovenski izraz »meja« poudarja zgolj ločenost, razmejitev, medtem ko pojem »boundary« vsebuje tudi povezovanje. Meje določajo pravilo o tem, kdo lahko sodeluje v neki interakciji in kdo ne, kdo ima informacije in kdo ne. Upoštevajo izkušnje, informacije in bližino. Meje uspostavlja posameznik, postavljajo pa jih podsistemi, in družinski interakcijski sistem.

2. Družinski interakcijski sistem ne more delovati, če niso izoblikovani in razmejeni **PODSISTEMI MOČI in HIERARHIJA MED NJIMI**. Družina ne more delovati, če

nima izdelane strukture moči, le-to pa izdelajo starši (starši morajo imeti več moči kot otroci). Obstaja alternativa hierarhiji – to so nehierarhični odnosi, kjer ni pomembno, kdo ima več moči, razen v izjemnih situacijah. *Podsistem moči* je odgovoren za delovanje sistema v celoti. Zato potrebuje informacije iz vseh delov podsistema in iz okolja.

Družina potrebuje jasno izdelano *hierarhijo moči* – dominacijo očeta ali matere ali pa zadovoljiv sistem, ki uravnava sodelovanje med staršema tako, da določa delitev moči ali tako, da jasno definira obe vlogi.

Zgodovina družine je zgodovina prenosa strukture in funkcije človeka kot posameznika in kot člana skupine z generacije staršev na generacijo otrok. V tem procesu mora otrok odkriti in vzpostaviti meje, razločiti med notranjostjo in zunanostjo v sistemu. Otrok lahko vzpostavi svoje meje le, če so staršem jasne lastne meje. Dobiti mora ustrezne socialne informacije v odnosih, ki mu omogočajo dovolj svobode, da se preizkuša in tudi jasne zahteve in omejitve.

3. FRAGMENTACIJA IZKUSTVA je vir vseh konfliktov. Kaže se v nezmožnosti posameznika, da bi zagledal svoje življenje v celoti in tako doumel neskladje med različnimi deli te celote. Terapevtova intervencija omogoča, da se vidi smisel neskladja znotraj celote in da se odkrije možnost organizacije v sistemu, ki bi omogočilo konstruktivno vključevanje deviantnega podsistema.

4.2. JAY HALEY: reševanje problema družine

R. Skynner meni, da je zdrava družina le minimalno osveščena o sebi ali samozavestna, da pa to zmore biti, ko je potrebno.

Haley je svojo d. terapijo poimenoval terapija reševanja problemov družine. Feedback, komunikacijski vzorci, hierarhija moči, pravila omogočajo, da se družina sooči s problemi in jih reši.

1. Terapevt najprej z družino definira problem (ali družina zmore definicijo problema?),
2. ugotovi hierarhijo moči, da skupaj vidijo, kako se morajo odločiti za spremembo,
3. z družino definira strategijo spremembe.

Nosilec systemskega pogleda na družino se je zdelo bolj pomembno, da ugotovijo, kako deluje sistem in ga spremenijo, kot da čakajo na posameznega člana, da zbere moči za spremembo.

Mislimo, da ni običajno, da se družina spoprijema z lastnim problemom. Haley hoče vzpostaviti terapevta, da vidi celoto organizacije družine, da bi jo posredoval sami družini. Poudarja, da je treba delati z vso družino oz. z vsemi, ki so z njo povezani, ki so udeleženi v problemu. Naloga terapevta je najprej, da omogoči komunikacijo vseh o problemu. Terapevt vztraja, da se komunikacija med njimi nadaljuje.

Problem družine je problem vseh in vsi ga morajo razviti, da bi se odkril. Tudi terapevtske naloge dobijo vsi, vsakdo mora prispevati k rešitvi. Naloga terapevta je, da spremeni vedenje (vrstni red, zaporedje) in s tem strukturo družine.

Kaj pomeni poseganje v hierarhično strukturo moči? Gre za odkrivanje koalicij, ki gredo preko hierarhičnih stopenj, saj tako reševanje hierarhičnih razlik povzroči hude motnje v družinski organizaciji. Gre za urejanje hierarhičnih odnosov.

4.3. S. MINUCHIN: spreminjanje strukture družine

1. Posameznik, ki živi v družini je član socialnega sistema, ki se mu mora prilagoditi.
2. Sprememba v družinski strukturi povzroči spremembo v doživljanju in vedenju vseh članov družinskega sistema.
3. Posameznik, ki dela s članom ali celo družino, tudi sam postane del konteksta družinskega dogajanja => **TERAPIJA AKCIJE** (skuša spremeniti sedanjost).

DRUŽINSKO STRUKTURO opredeljuje kot nevidni set funkcionalnih zahtev, ki organizira načine, kako člani družine delujejo. Družinski sistem deluje preko transakcijskih modelov, ki določajo, kdo, kaj in s kom kaj dela. Te modele vzdržujeta dva sistema opor oz. prisil: **generiran ali splošen** (vsebuje splošna pravila o družini in za družino) in **specifičen, poseben ali družinski** (izoblikuje se v letih skupnega življenja). Preko vzorcev sistem sam sebe ohranja in se upira spremembam. Sistem deluje preko podsistemov. Posameznik je podsystem v družinski skupini, podsystem tvorita mož in žena ali mati in otrok. Podsystemi se lahko tvorijo po principu spola, interesa ali funkcije. Vsak posameznik pripada različnim podsistemom.

Pojem meje, razmejitve => Meje podsistema so pravila, ki določajo kdo v njem sodeluje in kako. Biti morajo jasne, omogočati morajo interakcijo med podsistemi. Vse družine je mogoče razvrstiti na kontinuumu od ekstremno rigidnih meja (ki so značilne za tako imenovane nepovezane družine oz. sisteme), do omreženih ali vpletenih družin (z izredno širokimi mejami). Osrednji del kontinuumu zavzemajo običajne d., ki imajo jasne meje.

Nepovezan član ne sporoča o svoji stiski in ne dobi pomoči, ko bi jo potreboval. Nepovezana družina se ne odziva na spremembe, ko bi to bilo potrebno. Vpleten posameznik takoj potegne vse druge v svojo stisko. Vpleteni se prehitro in intenzivno odzove na vsako spremembo. Naloga terapevta je pogosto ravno postavljanje meja, razčlenjevanje in pojasnjevanje meja ali odpiranje preveč rigidnih meja. Meje med podsistemi morajo biti močne in jasne, vendar fleksibilne, da dovolijo spremembo.

4.4. MARA SELVINI PALAZZOLI: odkrivanje pravil

Definicija družine: Družina je sistem, ki sam sebe regulira na osnovi zakonov, ki so se oblikovali v njeni zgodovini na osnovi poskusov in zmot.

Definicija patološke družine: To so družine, kjer en ali več članov kažejo vedenje, ki se označi kot patološko, regulirajo se s pomočjo transakcij, ki so tej patologiji natančno prirejene. Načini komunikacije v družini služijo temu, da se ohranijo pravila in patološke transakcije. Kolikor bolj je sistem patološki, bolj toga so pravila.

Vsak odnos potrebuje **PRAVILA**. Pravila imajo nosilno vrednost – držijo stvari skupaj, preprečujejo osebni propad. Mnogokrat se morajo pravila prehitro izoblikovat. Ko se enkrat ustalijo, imajo svoje lastno življenje. Starši so njihovi arhitekti (*imajo moč*); ko jih določijo vedo čemu služijo, zakaj jih potrebujejo; kasneje izgubijo moč nad njimi, pravila lahko nadvladajo. Pomembno je, da lahko vsak družinski član pravila spremeni. Najpogosteje spreminjajo pravila otroci.

Pravila lahko vzdržujejo tudi patološko in nezavedno. (V shizofrenih d. je temeljno pravilo, da se ne sme razumeti, saj se tako preprečijo spremembe.)

- ⇒ Do **shizofrene družine** pride v procesu učenja za skupno življenje, v katerem partnerja vnašata toge, ponavljajoče se norme kot izkušnjo iz lastne družine. Da bi se taka družina izoblikovala so potrebne 3 generacije. (*Sporočila so vedno bolj nerazumljiva in nejasna.*) V njej prihaja do igre odnosa – ne določiti odnosa, da se ga ne bo dalo spremeniti. (*Za opisovanje družinskega dogajanja se besedo »je« nadomesti z besedo »se zdi« ali »kaže« - npr. »oče je žalosten« se pove kot »oče kaže žalost«.*) Partnerja ne moreta sprejeti komplementarnega odnosa, zato si vsak poraz pretvarjata v navidezen poraz in vsako zmago v navidezno zmago. Pričakovanja so neuresničljiva.
- ⇒ **Alternativa shizofrenim pravilom** so pravila, ki temeljijo na čustvih in ne na »potezah«, na jasno definiranih odnosih, ki jih je mogoče spreminjati. Razvidnost družinske skupine je odvisna od vpogleda v pravila igre, ki so se izoblikovala v zgodovini družinskega sistema. Družinske skupine se razlikujejo po tem, koliko omogočajo, da se po metodi poskusov in zmot vzpostavijo pravila, ki jih je mogoče razumeti in spremeniti.

5. UPORABA sodobnih socialno-psiholoških in socioloških TEORIJ O DRUŽINI

5.1. KANTOR IN LEHR: notranjost družine

Opisna teorija družinskega procesa poimenuje značilnosti družin sistema in njegovega delovanja. Pokaže nam, kako deluje, razlag ne ponuja.

Družina je sistem, ki je izredno kompleksno organiziran, odprt, prilagodljiv, poleg tega omogoča pretok informacij. Je k cilju usmerjen sistem, ki uporablja feedback, da bi se ohranil in preživel (*feedback, ki zagotavlja homeostazo, stalnost+ feedback, ki omogoča spremembo*).

Družinska strategija je k cilju usmerjen vzorec premikov in gibov dveh ali več ljudi, vezanih v socialno – biološko celoto. Strategija vedno pomeni sodelovanje v družini in delitev odgovornosti. Omogoča zadovoljevanje potreb posameznika in družine. Usmerjena je v uravnavanje prostora.

V družini so 3 podsistemi, ki so v interakciji med seboj in z okoljem. Ti so: *družinska enota, medosebni in osebni podsistem*. Vsak ima svoje meje in svoja pravila .

Osnovni družinski cilji so zadovoljiti čustvene *potrebe po moči in smislu*. Dostop do teh ciljev je odvisen od tega, kako družina uravnava svoj prostor, čas in energijo, ki jih ima na razpolago. Način uravnavanja prostora, časa in energije se odraža v značilnostih strukture družine, ki je lahko zaprta, odprta ali poljubna.

Kako d. ravna s prostorom časom in, ki je na razpolago? Koliko energije ima družina?

- **Ravnanje s prostorom:** kaj je v prostoru, kako se prostor oblikuje, kje imajo zasebnost, ali so vsa vrata odprta in katera niso... Slovenski domovi so bolj zaprti prostori. (*Ko vstopiš v dom takoj začutiš vzdušje.*)

- **Ravnanje s časom:** koliko časa nameniti za d., kaj z njim delaš, koliko se počutiš gospodarja s svojim časom... Čas za družino ni kar na razpolago; treba si ga je vzeti, zaščititi, zagotoviti in določiti.

- **Koncept energije:** je težko razložljiv. Družine se razlikujejo glede na energijo, ki jo imajo na razpolago za življenje in spreminjanje. Energijo uravnava mehanizem feedbacka.

4 možne vloge v družini:

- *vloga gibala* (član, ki je nosilec sprememb)
- *vloga nasprotovalca* (član, ki je zadolžen za trajnost, stabilnost; ohranja ravnovesje)
- *vloga slednika* - gibal ali nasprotovalcu
- *vloga opazovalca* (zadržan, neupliven, oddaljen član – lahko se sam izloči ali je izločen in nima druge možnosti, kot da opazuje)

Vsaka d. potrebuje vse 4 vloge. Najbolje je, da se te vloge spreminjajo; da je vsak kdaj v eni izmed teh vlog, ki je lahko za člana ugodna (daje občutek sprejetja, podpore) ali bremenilna. Formulirane so kot v družini nujna »delitev dela«. Vloge govorijo o tem, kaj je v družinskih vlogah za družino treba opraviti.

5.2. RAZISKAVE INTERAKCIJE V DRUŽINI (dodatek)

NOTRANJE ORGANIZACIJSKE VARIABLE DRUŽINE zajemajo vse, kar sodi v socialno-psihološko definicijo male skupine: družinska pravila, struktura moči, diferenciacija vlog glede na delitev dela, struktura čustev in čustvena potreba, struktura komunikacij in pretoka informacij in značilno koordiniranje med podsistemi v družini.

- **T. Jacob:** Področja, za katera so raziskave iskale razlike med zdravo in bolno družino: (reševanje konfliktov, vprašanje dominacije, področje čustvovanja, področje jasnosti in motoričnosti komunikacij) => shizofrene družine manj jasno komunicirajo kot »normalne« družine. Iz študij družinske interakcije ni mogoče izločiti vzorca, ki bi zanesljivo razlikoval zdravo d. skupino od motene.

- **Scanzoni:** Razmerje moči med moškim in žensko v družini je posledica in vzrok razmerij moči med moškim in žensko v družbi. Moč v družini opredeljuje kot odločanje, ki se povezuje s procesi, kot so: privlačenje, menjava, dogovarjanje, zaupanje, konflikt, komunikacija, agresivnost, sovraštvo, max. dobička ipd.

TEORIJA IZBIRE IN MENJAV (Burns): V družinski skupini veljajo 4 tipi zakonitosti:

- **tržna transakcija** (vsak partner želi maksimalno profitirati ne oziraje se na drugega – nima bodočnosti)
- **menjava v trajnem odnosu** (oba partnerja želita ohraniti odnos, ker prinaša dobiček na dolgi rok)
- **prijateljska skupina** (dobiček se lahko odloži, prijateljstvo se doživlja kot nagrada; usluge ni treba takoj vrniti)
- **menjava kazni oz. izgub.**

Posameznik ima vedno nekaj od svojih izbir, le-te pa predstavljajo največ, kar lahko dobi.

TEORIJA KONFLIKTA (J. Sprey):

Sprey predlaga konfliktni pristop k proučevanju zakonske zveze in družine ter utemeljuje, da je spoznavanje tekmovalne strukture zakonskih in družinskih odnosov plodna osnova za razumevanje dogajanja v družini. Posameznik je predvsem usmerjen k sebi, da zadovolji svoje interese, tudi na račun drugih. To ne pomeni, da ni sposoben sodelovanja, ampak da je večino odnosov, v katere vstopa, tekmovalnih.

Poleg tega živi v svetu simbolov in ker ima možnosti za upanje, ni mogoče predvideti konca njegove želje po moči, prestižu in privilegijih. To ostaja vir nerešljivih konfliktov. (Prizadevanje za nagrado hkrati prinaša izgubo. Izogibanje izgubi pa lahko privede do izgube nagrade.)

Družba vedno pomeni sistem, ki je organiziran za preživetje in je vedno konfliktna. Neenakosti v njej ni mogoče razrešiti ali preseči, lahko se naučimo le ravnati z njo, jo oblikovati.

Tudi življenje v družini je le ravnanje, obvladovanje neenakosti iz tekmovalnega odnosa. Posamezniku se v zakonu in družini postavljata **2 konfliktni zahtevi**: deliti mora usodo sočloveka, da bo bolje preživel, s tem pa se zaplete v tekmovalno individualno avtonomijo, avtoriteto in privilegije.

5.3. LUCIANO L'ABATE: sposobnost za ljubezen in sposobnost za pogajanje

- **SPOSOBNOST ZA POGAJANJE** (barantanje, reševanje problema, odločanje) omogoča določena struktura in proces, ki ga struktura določa. (Struktura v smislu kako si družina deli avtoriteto in odgovornost.) Pogajanja so možna v družini, ki je na neki stopnji funkcionalnosti: da dovolj dobro rešuje nalogo, kot upoštevanje neskončne raznolikosti individualnih razlik v skupini oz. sistemu, ki omogoča soočenje in odgovornost za soočenje. (Omogoči vsakemu članu dovolj dobro avtonomijo in dovolj dobro povezanost. Ustvarja hkrati možnost za edinstvenost in prostor za soočanje.)

- **SPOSOBNOST ZA LJUBEZEN** vsebuje 2 komponenti: pripisovanje pomena sebi in drugim ter intimnost. Izkušnja ljubezni je usodno povezana nato, da jo dobiš. ko ljubezen dobiš, jo prepoznaš in šele nato jo lahko daš.

a) Pripisovanje pomena sebi in drugim se povezuje s pravico do resničnosti in s temeljnima potrebama družine – po avtonomiji in povezanost in z občutkom lastne vrednosti, ki daje posamezniku dovolj varnosti, da lahko tvega pogajanje.

1. *Otrok se uči zahtevati in pritrditi lastnemu pomenu, ne da bi to šlo na račun drugega člana v družini* (jaz sem pomemben, ti si pomemben, oba morava zmagati, dokler sva skupaj) => to vodi v samoizpolnitev.
2. *Otrok se uči zahtevati in pritrditi lastnemu pomenu na račun drugih* (jaz sem pomemben, ti nisi, jaz zmagam, ti zgubiš) => izid je sebičnost narcističnega posameznika, ki dobi karkoli kadarkoli.
3. *Otrok se uči zanikati lastni pomen in pritrditi pomenu drugega* (jaz nisem pomemben, ti si pomembnejši od mene; ti zmagaš, jaz izgubim) => izid je nesebičnost soodvisnih posameznikov, ki se definirajo kot mučenci, ki žrtvujejo sebe za druge.
4. *Otrok se nauči zanikati lastni pomeni in pomen drugih* (nihče od naju ni pomemben, oba izgubiva) => izid lahko pripelje do psihopatologije in disfunkcionalnosti.

b) Intimnost je sposobnost podeliti čustva prizadetosti in strahu pred prizadetostjo. To se kaže v načinu, kako se družina odziva na boleče dogodke: npr. smrt, pogreb, ločitev; ali na srečne trenutke: npr. rojstvo, poroka, napredovanje v službi ipd.

(Ali so člani družine sposobni skupaj jokati ali se skupaj veseliti? Ali družina praznuje, ali se deli v njej dobro in slabo, žalost in veselje?) Intimnost v družini je, če so člani

emocionalno na razpolago drug drugemu tako, da nikomur ni odvzeta možnost, da čuti in podeli bolečino in veselje.

FUNKCIONALNA DRUŽINA: določena stopnja kompetentnosti za doživljanje in izražanje čustev; zmožnost misliti različne, alternativne poti in izračunati možno ceno pri isknju rešitev za družino; zmožnost družine, da se odzove na življenjske naloge, ki so ji postavljene; osveščenost o tem, ali izbrane rešitve delujejo; sposobnost, da se izbire spremenijo, da bi bolje ustrezale potrebam družine; motivacija za pogajanje.

Funkcionalne družine znajo jasno razlikovati med problemi, ki so povezani z ljubeznijo in intimnostjo – ti niso predmet pogajanja, in problemi moči v družini - ti so predmet pogajanja. (Čustva ne morejo biti predmet pogajanja; kako pa se v družini čustva izražajo in kažejo, pa je predmet pogajanja.) O problemih moči se funkcionalne družine pogajajo, v disfunkcionalnih družinah pa se pogajanja o moči prepletajo, zamenjujejo s problemi ljubezni. *Funkcionalne d. so tiste, kjer vsakdo želi zmagati, a ne na račun drugega. Edino tu je pogajanje zares možno.*

=> O čem se je mogoče pogovarjati v **disfunkcionalnih družinah** (kjer ni pogajanja)? V teh družinah se je treba začeti pogajati tam, kjer se problemi ljubezni in intimnosti zamenjujejo, prekrivajo s problemi moči (*da povemo kdo smo, kaj želimo, kako se počutimo*).

POVZETEK (dodano)

Vsak **član družine** z vlogo, ki jo mora v njej prevzeti prispeva svoj delež k ohranitvi družine. Biti član družine vedno pomeni biti za vloge in pravila, za meje in transakcijske vzorce, za podsisteme in strategije, potrebe in delegacije, ki so se izoblikovale skozi poskuse in zmote v zgodovini družine. Odrasti v družini pomeni odrasti v neki vlogi in neki delegaciji. **Vloge** se vedno oblikujejo tako, da vsi člani prispevajo svoj delež k njeni ohranitvi. V vlogi posameznika se pokaže, koliko je njegovo vedenje izražanje čustev (=>biti žalosten in kazati žalost) in koliko le poteza (=>funkcija poteze je ustvariti videz, kazati, ne biti), ki je potrebna za ohranitev družine, torej le negativni feedback.

Zdrava družina je družina, v kateri transparentnosti (razvidnosti) ni treba žrtvovati za ohranitev družine ali za reševanje lastnih konfliktov.

Vse te terapije pristajajo na hierarhično strukturo v družini. **Naloga terapevta** je raziskovanje dane strukture moči oz. mejne spremembe v strukturi moči, ne pa spreminjanje hierarhičnih razmerij v nehierarhična.

SKYNNER - Obvladovanje demokratičnih odnosov (družina potrebuje jasno strukturo moči; če tvega demokracijo, zmore izdelati strukturo dogovarjanja in skupnega iskanja).

L' ABATE - Sposobnost za pogajanje je način za spreminjanje strukture moči. Pogajanje ne briše meja; zaradi pogajanja meje ne postanejo nepotrebne, ampak spremenljive.

6. SIMBOLIČNI INTERAKCIONIZEM IN DRUŽINA (dodano)

DRUŽINO pojmuje kot mrežo neposrednih interakcij ali medosebnih odnosov. SOCIALIZACIJSKI PROCES pa kot nenehen proces interpretiranja. – Posameznik svoje potrebe in pričakovanja naknadno definira na osnovi spoznanih namenov v pomenu dejanj drugih (simbolični interakcionizem).

Parsons: Socializacija ni le ponotranjanje kulturnih norm ali strukture potrebe. Delovanje ljudi ni le izvajanje predpisanih vlog, temveč aktivnost, ki jo posameznik izvaja na osnovi svojih vlog in jo dojema kot smiselno.

Blumer: - Posameznik deluje v odnosu do stvari tako, da se ravna po pomenih, ki jih imajo

stvari zanj.

- Pomeni stvari izvirajo ali se izpeljujejo iz socialnih interakcij posameznika z drugimi ljudmi.

- Pomeni se uporabljajo in spreminjajo v procesu interpretiranja, ki se dogaja

ob

soočenju oseb s stvarnimi, ki jih srečuje.

Koncepti simboličnega interakcionizma razlagajo proces interakcije tako, da vključujejo tudi nagnonske potrebe ljudi. Tako relativno trajen odnos pričakovanj staršev v odnosu do otroka, zmanjša otrokove možnosti izražanja svojih potreb. Interakcijo med njima določajo tudi strahovi, potrebe in konflikti obeh. Nepotrjene nagnonske potrebe otroka se dotikajo potlačenih vsebin pri starših. Starši otroku posredujejo svojo interpretacijo njihovih potreb. Znotraj simboličnega interak. je mogoče pokazati procese soočanja nagnonskih potreb posameznika s pričakovanim vedenjem oz. z vlogo.

Osrednji koncept simbol. interakcije je **vloga**. Gre za proces vživljanja v vzajemna pričakovanja. (B stalno primerja pričakovanja o osebi A z njenim dejanskim vedenjem. Pri tem vedenje A ni skladno z njenimi pričakovanji, temveč je to reakcija na pričakovanja B in njenega vedenja.)

Mertens: Vsak odnos zahteva od partnerjev v interekciji, da se vživita v pričakovanja drugega, da hkrati vzpostavita distanco do teh pričakovanj in da vzdržita neskladje med prikazovanji in lastnimi potrebami.

Po interekcijskem konceptu ne more biti skladnosti med pričakovanji oz. predpisano vlogo in posameznikovo interpretacijo vloge. Posameznik mora pričakovanje subjektivno interpretirati, da bo delovalo. V tej interpretaciji mora najti možnost za zadovoljevanje svojih potreb. Prispevek družine je v tem, da posameznik zdrži neskladje med pričakovanji in potrebami. Če tega ni, ga bo treba prekrito, da se bo interakcija vzdrževala.

Vživljanje v vlogo, vzpostavljanje distance, toleranca dvoumnosti so sposobnosti, ki vodijo v **razvoj balansirajoče identitete jaza**, ki omogoča da posameznik lahko ohrani individualnost in avtonomijo.

Motnje pri vzpostavljanju identitete (oviranje empatije in vživljanje v vlogo, preprečevanje vzpostavljanja distance v vlogi oz. distance do norm, preprečevanje vzpostavljanja tolerance do dvoumnosti in preprečevanje vzpostavljanja identitetnega ravnotežja).

a) **Zmožnost empatije** (vživljanja v vloge) se zoži, če otrok dobi izkušnjo, da vživljanje v drugega prinaša le omejevanje lastnih potreb.

b) **Distanca v vlogi** je nujna, da se posameznik distancira od pričakovanj, ki jih je prevzel. Gre za sposobnost ravnanja s ponotranjenimi normami. Do motenj pride, če otrok nima možnosti za interpretacijo pričakovanj in norm.

Starši zahtevajo absolutno podrejanje normam.

- c) **Pridobiti toleranco za dvoumnost** pomeni, da pričakovano vedenje ne ustreza potrebam posameznika. Posameznik se lahko izogne temu, da bi sprejel dvoumnost tako, da potlači osebne potrebe ali se jim odpove ali pa prekine interakcijo. Otrok, ki se v družini ne more naučiti tolerance do dvoumnosti vsake interakcije, ne more izločiti in razvijati svojih potreb. **Ustvarjanje balansirajoče identitete** pomeni, da sta v interakciji dva enakopravna subjekta. Značilnosti interakcij so, da družina posreduje otroku razredno razmerje nadrejenosti in podrejenosti; izkoriščati in biti izkoriščan; podrejeni in biti podrejen; povzročiti odvisnost in biti odvisen.

Krappmann: Gre za balansiranje med socialno in osebno identiteto posameznika. **Socialna identiteta** se nanaša na pričakovanja, ki mu jih postavljajo drugi, in ne na katera se veže posameznikov status. **Osebna identiteta** je pričakovanje enkratne, neponovljive kombinacije značilnosti, ki se oblikujejo med interakcijami in se pripisejo osebi; se vežejo na njeno ime in telo.

To sta dve nasprotujoči si zahtevi. To pomeni, da se posameznik kljub pripravi enkratnosti ne pusti izločiti iz komunikacije in interakcije z drugimi. Po drugi strani pa se ne pusti podrediti obstoječim pričakovanjem, ki bi mu onemogočili, da bi vnesel v interakcijo lastne potrebe.

III. DRUŽINSKA SKUPINA

1. VPRAŠANJA ZA PSIHLOGIJO DRUŽINSKE SKUPINE

1.1. RAZVIDNOST, OSVEŠČENOST

Razvidno je to, kar v družini lahko podelimo; tisto, s čimer se je mogoče soočiti, se spoprijeti in prevzeti odgovornost; kar je mogoče komunicirati, spraviti na zavedno raven Zavestne značilnosti v družini vsakokrat označujejo poimenovanje družinske stvarnosti. (Vsakokratno zato, ker je treba za vsako spremembo v vsakem dialogu razvidnost na novo soustvariti. Kar je razvidno, se v družini formulira in za družino velja.) Stvarnost mora biti razvidna, da bi se lahko naučili z njo ravnati. V skupini je lahko razvidno le tisto, na kar lahko in kolikor lahko vsi člani pristanejo. (Razvidno ni to, kar jaz vidim, ampak to, kar lahko v d. podelimo. Do teh spoznanj pridemo skupaj. Gre za to, kako d. ravna z informacijami; ali jih sprejema, ali dopusti nekaj novega.)

Osveščенost (R. Skynner): Gre za sposobnost družine, da uvidi, da opravi samoanalizo. Osveščенost pomeni, da družina stopa v obdobje samoizpraševanja in intenzivnega iskanja odgovorov v stiski, v obdobje prilagoditve spremembi. Osveščенost je predpogoj za razvidnost. Začne se pri posamezniku, konča pa pri vseh družinskih članih (*ali bo d. spremembo sprejela ali jo bo onemogočala – tveganje*). Težje jo je doseči, če ni zavezništva, če je d. stalno na robu stabilnosti.

ZDRAVA DRUŽINA se ne ukvarja nenehno s samoanalizo, pač pa je zanjo značilna pripravljenost, da se samoanalize loti, ko to zahteva konflikt.

Osveščенost je sposobnost razvidne družine. Več osveščенopsti o razvidni družini pomeni več znanja o družini (če upoštevamo pogoje in pomen razvidnosti in osveščенosti).

V. Satir: Človek potrebuje razvidnejšo družino. Člani oz. družina se zavedajo le 1/10 izredno kompleksnega družinskega dogajanja. Njen argument je predvsem polnejše, bogatejše življenje. Posameznik potrebuje sposobnost, da se osveščeno sooči z družino in živi v razvidnejši družini, da bi bil gospodar svoje usode v njej in bi tako tudi iz družine dobil možnost za poseganje in spreminjanje družbe. Družina bi se morala osvestiti glede komunikacij, pravil stopnje zaupanja v lastno vrednost članov v družini in značilnih odnosov z zunanjim svetom. V **družini kot mali skupini** so razvidne:

- potrebe posameznika in družinske potrebe ter kako d. ravna z njimi;
- struktura skupine (v pojmu vloge, meja, strategij ali zadolžitev) oz. struktura sistema;
- vzpostavljanje in vzdrževanje hierarhije v družini; značilnosti komunikacije;
- ravnanje s čustvi;
- značilnosti delavne skupine;
- progresivno (postopno) reševanje konfliktov.

1.2. DRUŽINA IN MALA SKUPINA

Družina je posebna mala skupina. Psihodinamiko družine moramo razumeti v njeni skupinski logiki; da v njej odkrijemo »nadindividualno« in »čustva skupine« za razliko od čustev posameznika v skupini.

Družina je skupina z zgodovino; ima specifičen način »biti skupaj« in »biti na samo« v medsebojni odvisnosti iz povezanosti. Družina vedno pomeni hkrati vzajemno odvisnost in težnjo k neodvisnosti, solidarnost in lojalnost, pomoč in zaščito. Vsak drug medčloveški odnos lahko končamo ali prekinemo – staršev in otrok pa ne moremo zbirati, teh vezi ne moremo prekiniti.

Douglas: Družinska skupina se razlikuje od drugih malih skupin po krvnih vezah in trajnosti skupine => družina nas veže v rod, v njej se nerazrešljiva drama ponavlja iz generacije v generacijo (nerazrešljivo dramo ločitve med starši in otroki in konfliktnost odnosov v družinski skupini). Vsak d. član potrebuje možnost, da konflikt vedno znova prepozna in ga rešuje. Odnos (otrok & odrasel, generacija staršev & generacija otrok) določa dogajanje v družinski skupini.

SOCIALNO-PSIHOLOŠKA DEFINICIJA DRUŽINE KOT MALE SKUPINE:

- * Družino tvorijo dva ali več posameznikov, ki so v interakciji, imajo skupne motive in cilje; * povezujejo jih skupna pravila, norme in vrednote;
- * odnose v njej odraža in določa relativno trajna struktura statusa in vlog (v družini se oblikujeta zanjo značilna struktura moči in način vodenja);
- * izoblikuje se relativno trajna mreža komunikacij ter statusov in vlog posameznih d. članov;
- * diferencirajo se vloge glede na delitev dela, razločijo se čustveni odnosi med člani.

LIDZOV KONCEPT družine kot male skupine:

* Vedenje enega člana se (tako kot v vsaki skupini) odraža na vedenje vseh drugih članov; * člani skupine morajo izdelati recipročne vloge, da ne bi prišlo do konfliktov. Male skupine (triade) kažejo tendenco k temu, da razpadejo (na diade). Da bi obvladala tendenco razbijanja, potrebuje strukturo, pravila in vodenje.

Skupina kot celota zahteva:

- * lojalnost članov;

- * da imajo njene potrebe prednost pred osebnimi željami;
- * enotnost ciljev.

Definicija Skynnerja: Družina je interakcijski sistem »tukaj in zdaj«, ki ga uravnava zakonitosti homeostaze oz. poz. in neg. feedbacka, vzpostavljene meje, podsistemi moči in hierarhije. Predmet psi. skupine pa mora biti tudi zgodovina posredovanja značilnosti sistema oz. sprejemanje sistema s strani otroka na eni in izkustvo članov d. na drugi strani.

Definicija M. Palazzoli: Družina je sistem, ki sam sebe regulira po zakonih, ki so se oblikovali v njegovi zgodovini na osnovi poskusov in zmot.

Definicija Kantorja in Lehra: Družina je sistem, ki ga uravnava mehanizmi feedbacka; sistematične interakcije v sistemu pa imenujeta strategije. Strategija pomeni celoto k cilju usmerjenih sekvenc dejanj v katerih se povezujejo člani družine. Gre za sodelovanje in delitev odgovornosti v družini. Strategije so usmerjene k racionalnim, zavestnim ciljem. Družinski proces je interakcija med podsistemi v družini ter med družino in okoljem.

Družina je predstavljena kot 6-dimenzionalna mreža, kot 6-dimenzionalni prostor v katerem se dogaja interakcija;

- 3 dimenzije so **dimenzije dostopa:** *mehanizmi ravnanja s prostorom, časom in energijo.*

- 3 dimenzije so **dimenzije cilja oz. tarče:** *doseči čustveno povezanost, moč in smisel.*

2. ZADOVOLJEVANJE POTREB

2.1. ZADOVOLJEVANJE POTREB POSAMEZNIKA IN DRUŽINE

Zgodovina družinske skupine je zgodovina oblikovanja posameznikovih potreb v specifičnih, za družino značilnih načinih in možnostih njihovega zadovoljevanja. Za človeka je družina prvi soc. sistem, v katerem začne poimenovati, prepoznavati svoje potrebe, v katerem se uči z njimi ravnati, jih izraziti, jih zadovoljiti.

V družini se oblikujejo **individualne potrebe** staršev in otrok, ki že nosijo pečat družinske skupine ter **skupinske potrebe** ali **potrebe družinske skupine**. Starši se razlikujejo po tem, koliko prepoznavanje lastnik potreb, konfliktov in tesnob tvegajo v odnosu do otroka.

Psihosocialne potrebe: po varnosti, ljubezni, uveljavljanju, spoštovanju, samospoštovanju, ustvarjalnosti, samouresničevanju.

A) INDIVIDUALNE POTREBE:

1. A. MASLOW: Temeljne potrebe posameznika:

Človek lahko uresniči višje potrebe, ko ima zadovoljene temeljne potrebe. Šele, ko so slednje zadovoljene, smo svobodni za rast, takrat lahko tudi vidimo drugega človeka kot posameznika; svet vidimo v drugačni luči.

(Do takrat v drugih vidiš le to, kar rabiš. Ko pa so temeljne potrebe zadovoljene, ni več pomembno kaj ti drugi lahko da, ampak kaj drugi je.) Vsak človek potrebuje te stvari nenehno. Ni dovolj, da jih enkrat zadovoljimo, treba jih je vedno znova zadovoljiti.

2. E. FROMM: Temeljne potrebe posameznika:

1. potreba po ljubezni do samega sebe – Ljubezen je skrb, spoštovanje, spoznavanje in odločitev za ljubezen. (*Kdor ne zmore imeti sebe rad, ne zmore imeti drugih rad, ne more zaupati, verjeti drugemu, da ga ima rad – ne občuti tega. Drugi ti pa mora povedati, da te ima rad, da si OK, da se sploh lahko imaš rad. Vsak odnos se prej ali slej sreča z odločitvijo znova ostati skupaj; odločitev za ljubezen.*)

2. potreba po edinstvenosti – da si lahko poseben, drugačen, edini

3. potreba po umeščnosti (pripadnosti) – da imaš svoje mesto med drugimi

4. potreba po svetovni orientaciji – vsak človek se sprašuje »kdo sem jaz« in mora najti smisel svojega življenja (Vedeti moram kam hočem priti, čemu delam to, kar delam, kakšen smisel imajo te stvari.)

5. potreba po ustvarjalnosti – Človek je za večno ujet v protislovje, ki se ga ne da premagati; je *smrten* (odvisen je od narave) in ima zavest o lastnem gibanju in o smrti. Pot ljudi je, da svet počlovečimo – v kraj, kjer bo vsak lahko zadovoljil temeljne potrebe. Človek lahko svet spreminja samo z ustvarjalnostjo (*smo gospodarji svojega življenja, lahko ga spreminjamo; odločamo se sami*). Alternativa tega je destruktivno ravnanje, uničevanje – je bližnjica; tega se ni treba učiti. Biti ustvarjalen, delati dobro je težje in rabiš nekoga, da ti pokaže kako to početi. Ko si frustriran, nemočen, nesrečen, ne-varen je obramba uničenje (zaradi izkušnje biti gospodar svojega življenja). V frustraciji je spontana reakcija agresivnost. Dokler nismo čisto potolčeni, se borimo in tvegamo v družinskih odnosih. Morajo pa biti zadovoljeni osnovni pogoji, da to zmoremo, drugače sledi destruktivnost. **Družina je največji vir trpljenja, groze in največji vir sreče; a enega brez drugega ni!**

BERGER: - potreba po pripadnosti

- potreba po smislu ali upanju

- izražanje nezadovoljstva

Če ima posameznik zadovoljeno eno izmed prvih dveh potreb, bo lahko kontroliral nezadovoljstvo – v nasprotnem primeru ne more biti učinkovit. (Tisti ljudje, ki so trdno ukoreninjeni v kaki skupini, lahko zadržijo in kontrolirajo svoje nezadovoljstvo. Tudi ljudje, ki so povezani s kakimi nalogami, ljudmi ali idejami, lahko združijo mnogo odpovedovanja na področju pripadnosti in nezadovoljstva. Če je oseba zelo izolirana, zelo nezadovoljna in nima upanja, je na poti k smrti. Človek potrebuje izkušnje za pristajanje na nezadovoljstvo, s katerim je mogoče živeti, če ga ščiti izkustvo pripadnosti in smisla v skupini.) Kriterij za ocenjevanje stopnje zadovoljitve prvih dveh p. je *koliko dobro človek funkcionira v življenju*.

Delovanje socialnega delavca:

- najprej je dialog, iskanje dobrega (v dialogu damo spoštovanje in dostojanstvo klientu – *npr. »kompetenten si, spleča se iskat, za tebe gre...«*)
- iskanje cilja, kam hoče priti (skupaj določita korak za korakom).

B) DRUŽINSKE POTREBE: p. po ohranitvi družine, p. po spreminjanju

Kako ravnati s posameznikom in posameznik na družinsko skupino?

- Richter: Vloga razbremenjevalca v konfliktih med staršema.
- Sterlin: Koncept delegacije.
- M.S. Palazzoli: Pravila, po katerih se »mora« družina ravnati, da bi preživela, ter meje, podsistemi in hierarhije, ki se morajo oblikovati.
- Berger: Potreba po pripadnosti, smislu ter kontrola nezadovoljstva.

- **Kantor in Lehr:** - Potrebe kot **dimenzije ciljev**

Družinske potrebe ustvari družina. Družina je delovna skupina; za potrebami so cilji, za katere je treba delati, da se uresničijo. Potrebe kot dimenzije ciljev v 6-dimenzionalnem soc. prostoru. Potreba po zadovoljitvi 3 ciljev: čustvena povezanost, moč in smisel.

- ⇒ **Čustvena navezanost** se nanaša na posameznikovo potrebo, da doživi intimnost in varno zaščito (kako se je mogoče drug drugemu približati).
- ⇒ **Moč** se nanaša na svobodo, da se posameznik odloči, kaj hoče; možnost, da to tudi doseže.
- ⇒ **Potreba po smislu** pa pomeni iskanje odgovorov na vprašanje, kdo smo in kaj smo.

Družinske teme so konkretni podcilji, h katerim težijo člani družine in predstavljajo konkretizacijo abstraktnih ciljev čustvene navezanosti, moči in smisla.

- **Chaumbard de Lauweu:** Družina uravnava svoje življenje tudi preko zavestno oblikovanih skupnih ciljev.

a) Potrebe, ki omogočajo obstoj družine:

- **p. po neizogibni gmotni osnovi** – lastna sredstva za preživetje
(daje možnost, da se najdemo v ravnovesju s čustvi)
- **p. po prostoru za skupno življenje** – svoj dom (meja med tvojim in drugim domom)
- **p. po času za skupno življenje** – d. je obrat 24 ur kvalitetnih in manj kvalitetnih trenutkov
(skupni rituali, povezanost)
- **p. po varnosti** – da d. lahko razumno odloča, da bodo zgornje 3 p. zadovoljene tudi jutri
(računamo, da bo jutri še ljubezen, še dom,...)

b) Potrebe rasti (direktno povezane s čustvi – so utopične):

- **p. po ponovni vzpostavitvi skladnosti v družinskih odnosih** (harmonija) – potreba po sposobnosti za konflikt (skladnost je v vsaki d. definirana drugače; npr. po konfliktu se čaka in se ga ne rešuje)
- **p. po demokratičnih odnosih** – enakopravnost med starši in otroci (sodločanje: porazdelitev moči, soodgovornost, sodelovanje)
- **p. po komuniciranju** – da ima vsak možnost povedati kaj želi (dostop do inf., zaupanje v govorjeno besedo, da se lahko izražaš ali vse popačiš)
- **p. po izobrazbi in obveščeni** (po orientaciji v prostoru, v svetovnem nazoru) – podpora,

znanje in razumevanje sveta, vrednot, otroku osmislimo vpliv medijev nanj.
Otrokovo napredovanje v šoli je tudi odvisno od tega, kako mu družina stoji ob strani (pomoč, aspiracije, pričakovanja, ključa do spoznavanja sveta okoli sebe, poti, ljudi, da lahko iščeš odgovore...). Osnovna in srednja šola so premalo, da dobi otrok razlago in osnovo za življenje.

- **p. po socialnih stikih in upoštevanosti v soc. krogu** – pomembno je zaradi ugleda, kaže se
realna soc. moč (*d. obiščejo: sorodniki, d. prijatelji, sosedi, sodelavci, otrokovi prijatelji,...*)

Vse te p. dajo skupaj celoto. Ne smeš pa teh p. spremeniti v »imeti« namesto »narediti«. Družina je zato delovna skupina in ne deluje dobro, če ne obdelajo vseh teh obratov. Te naloge so d. projekti, ker p. niso nikoli v polni meri zadovoljene in ostanejo trajna naloga. Brezskrbno življenje ni mogoče. Vedno je potrebno na nečem graditi.

To so potrebe družine kot jih je treba razumeti iz razmerja med družino in družbo. Kako se bo družina organizirala za zadovoljevanje potreb, je odločilno odvisno od odnosov med ženo in možem, med materjo in očetom (progresivno reševanje konfliktov).

2.2. FEEDBACK IN HOMEOSTAZA

* **Koncept homeostaze** pomeni, da družinski sistem deluje tako, da ohranja stanje, oz. vzpostavlja ravnotežje. Homeostazo omogoča feedback (povratna informacija). Vsak sistem potrebuje za preživetje oba mehanizma feedbacka. Ločimo:

* **negativni feedback** – je *feedback vzdrževanja in stabilnosti*. Družina goji informacije, ki jih pozna in ki delujejo varovalno. Ne dovoli, da pride do korenitih sprememb, ki jih družina ne bi prenesla. Omogoča le spremembe, ki povzročajo več istega (*spremembe, ki potrjujejo že znana dejstva – npr. »mama jamra«*).

* **pozitivni feedback** – je *feedback spreminjanja, razvoja*; je posledica tega, da člani družine zmorejo slišati kongluentno informacijo (slišijo in vidijo stisko drugega člana in omogočijo spremembo).

Pozitivni feedback je manj jasen in manj raziskan, je vir rasti, inovacij in ustvarjalnosti. Negativni feedback je značilen za motene družine, ki se morajo boriti za preživetje, tako da se upirajo vsaki spremembi. (Te družine prihajajo po terapevtsko pomoč.)

Komunikacija o potrebah, ki ima pomen neg. feedbacka, pomeni tisto, ker je v družini dopustno, kar ne ogroža stalnosti, ne ruši homeostaz. V nevrotični družini (Richter) so te potrebe za otroka nujne le tiste, ki mu omogočajo, da ostane razbremenjevalec v konfliktih med roditeljema. V sleherni družini so to potrebe, ki ohranjajo družino. Pozitivni feedback pa pomeni komunikacijo o potrebah, ki vnašajo spremembe.

2.3. ZAPRTE, POLJUBNE IN ODPRTE DRUŽINE

Vsaka družina mora izdelati specifičen način ravnanja s potrebami posameznika in na svoj način razrešiti protislovja med potrebami posameznika in potrebami družinske skupine. Družine se razlikujejo po tem, koliko je v njih mogoče, da

posameznik povzroči spremembo v sistemu in tako zadovolji svoje potrebe ali v svoji interpretaciji prispeva k potrebam družine.

KANTOR IN LEHR ločita 3 tipe družin glede na to, na katerem mehanizmu feedbacka gradi homeostazo - »vzdrževanje in uravnavanje distance med člani«.

- *Družina, ki temelji na negativnem feedbacku je **zaprta družina**, ki vzpostavlja in vzdržuje toge meje, skladne norme in vrednote ter preprečuje sleherno spremembo.*
- *Družina, ki temelji na pozitivnem feedbacku je **poljubna družina** podpira maksimum možne sistance in raznolikost pričakovanj, napetost in odstopanja so pričakovana.*
- **Odprta družina** utemeljuje svojo homeostazo na kombinaciji + in – feedbacka; spreminjanje je omogočeno, a tudi omejeno, da ne bi vodilo do togih meja ali v anarhijo.

ZAPRTE DRUŽINE so tiste, ki so v svoji zgodovini poskusov in zmot izdelale toga, nespremenljiva pravila izražanja in zadovoljevanja potreb družine in posameznika: ustreza jim toga, nespremenljiva struktura. Posameznik svojih potreb ali **ne more razmejiti od potreb drugih članov ali od potreb družine** (član družine ali vsi so se odpovedali svojim potrebam v njihovi enkratnosti in se zlili s skupino) ali pa je **s svojimi potrebami izločen, z družino nepovezan** (je sam in izoliran).

- D. je obsojena na »poteze«, ki nadomeščajo izražanje potreb in čustev. Dovoljena je le takšna razvidnost, ki omogoča brezpogojno pristajanje na dana pravila igre. (Palazzoli)
- Stierlin navaja koncepta **odnosne modalitete vezanosti** (ilustrira togo nerazmejenost oz. vpletenost otroka v potrebe matere) in **odnosne modalitete izrinitve** (potrebe staršev se razrešujejo tako, da izrinejo otroka).
- Oblikovanje pričakovanj o **vlogi otroka kot razbremenjevalca konfliktov** med staršema določa otroku prispevek za ohranitev družine. (Richter)
- Kantor in Lehr:
 - * **Optimalna verzija zaprte družine** oblikuje stabilnost čustvenih odnosov. Teži k iskrenemu čustvovanju, ki ima prednost pred strastjo in izbruhi. Vezi so globalne, trajne, vendar obvladane. Težnje po moči so urejene vertikalno, vsak se trudi, kolikor more, člani, ki so na hierarhični lestvici nižje, se učijo in ubogajo. Vztrajnost in disciplina se spoštujeta. Idealna zaprta d. ima tudi stalne enotne in jasne ideale, ki so povezujoči in nespremenljivi.
 - * **Družina v krizi** je zaprta d., ki ne more realizirati normalne zaprte variante vzdrževanja homeostaze. Značilnosti zaprtosti se zaostrijo do samodestruktivnih variant iz opisov nevrotične oz. psihične družine.

POLJUBNE DRUŽINE (anarhične družine) so družinske skupine, ki so tako prilagodljive in fleksibilne, da ne morejo vzpostaviti identitete in slednje obdržati. Kaos onemogoča soočenje posameznega člana s samim seboj in ne daje niti jasnosti v izkušnji zadovoljstva. Notranje meje, hierarhične lestvice in podsistemi se nenehno spreminjajo. Za posameznega člana to pomeni, da **lahko dela, kar hoče** ali pa, da **je skupaj z drugimi ujet v kaos, nerazumljivo vpleten v odzivanje in pritrjevanju na raznolike spreminjajoče se potrebe** (družine »laissez-faire«).

Kantor in Lehr: V poljubnih družinah se gojijo raziskovalna čustva, strasti so zaželeno, čustvovanja so vsa dovoljena. Ustvarjalnost in inspiracija imata prednost.

Stil je nekakšna ustvarjalna anarhija. Soočanja in rivalstva ni, ker je za vso raznolikost dovolj prostora. Vse je možno; individualna izbira ima prednost, saj je **geslo »odkrij sebe in svoje možnosti«**.

ODPRTA DRUŽINA pomeni, da lahko njeni člani pri zadovoljevanju svojih potreb dobivajo izkustva za oblikovanje balansirajoče identitete jaza. Fleksibilna struktura meje, podsistemov in obstoječih hierarhij oz. vlog je dovolj razvidna, da omogoča spreminjanje. Povezanost med člani pa omogoča prepoznavanje in pristajanje na potrebe drugega, pri čemer izkustvo nezadovoljstva ni usodno. Skupne potrebe je mogoče tudi zavestno izreči.

- Ackermann govori o stabilnosti družine, ki omogoča d. in posamezniku »progresivno testiranje, ki ga posameznik potrebuje v soočenju z družino. To je **zdrava družina**, ker ima na razpolago sredstva, da zadovolji potrebe posameznika in zagotovi njegovo rast.
- Lidz: Odprta družina je družina, ki je vzpostavila koalicijo za otroka, v kateri starši zmorejo vzdrževati generacijske razlike, ki zagotavljajo otroku, da starši pri zadovoljevanju svojih potreb ne postanejo odvisni od njega.
- Kantor in Lehr: Odprta družina je tista, ki gradi homeostazo na obeh feedbackih. Člani iščejo intimnost in zaščito, ki sta prilagodljivi. Čustva se izražajo bolj odkrito kot v zaprtih družinah. Člani se spodbujajo k izražanju iskrenih misli in čustev. Vsa možna čustva so dovoljena pod pogojem, da so resnična. Družina dovoljuje mnogo več intenzivne komunikacije čustev in mnogo več širine kot zaprta družina. Če posameznik čustev ne pokaže, ga lahko drugi zaprosijo, da to stori. **Geslo je deliti čustva z vsemi in ne zadrževati čustev zase.** Odzivnost, avtentičnost in legitimnost so čustveni ideali.

Odprta družina želi svojim članom omogočiti prilagodljivo učinkovitost. Uporaba moči temelji na vzajemnosti, sodelovanja vseh; pri odločanju omogoča, da vsi člani družine izrazijo svoje potrebe, ki so upoštevane. Člani se bolj zanesejo na zaupanje v neko temeljno dobroto in modrost kot za izdelavo pravila. V družini velja **geslo »prepričaj, ne vsiljuj«**. Posamezniki odločajo o lastni usodi saj je obvladovanje sebe pomembna vrednota. Posameznikova pravica do avtonomije je v ravnotežju z njegovo sposobnostjo za »barantanje« z drugimi pri razreševanju konfliktov. Družini gre za to, da se v racionalnem dialogu odkrijejo in predelajo nasprotja in nestrinjanja. Vsako odkrivanje potreb posameznika je odkrivanje individualnih potreb v družini, v soočenju s potrebami drugih in znotraj meja in možnosti, kakršne se postavljajo za ohranitev družine, ki pa se mora spreminjati. Gre torej za **vzgojo sposobnosti za konflikt**, ki za otroka najprej pomeni, da pristane na dvoumnost in ambivalentnost potreb staršev in se kako uspešno razmeji od staršev (Mertens). Poudaril je na razvidnosti družinsko – skupinskega in osebnega v družini hkrati.

W. KEMPLER:

- **p. po avtonomiji**, neodvisnosti, edinstvenosti, samosvojesti - povezana s p. po skrbi zase;

- **p. po povezanosti**, odvisnosti, ljubezni

Vsak človek potrebuje oboje: avtonomijo v odkrivanju svoje edinstvenosti in povezanosti; tj. izkušnjo, da smo drugim pomembni, da nas potrebujejo, da skrbimo, da imamo radi, da nas imajo radi. To je učenje med tistim, kar je **človek zase in v skrbi zase** ter med njegovo **skrbjo za druge, tistim, kar mora biti**, da bi bil sprejet, vključen, pomemben, spoštovan.

V družini vse življenje iščemo ravnotežje med skrbjo zase in skrbjo za druge, med vedenjem o sebi vedenjem o drugih. Vsaka družina ravna na svoj način s tema potrebama v: pravilih, normah, vrednotah, kombinacijah, vzorcih, vlogah.

3. DRUŽINA KOT SKUPINA Z ZGODOVINO - VLOGA

DEFINICIJE VLOG PO:

* RICHTER: Vloga je celota zavestnih in podzavestnih pričakovanj, skupaj z njegovim konceptom vloge razbremenjevalca v konfliktih družine. Psihoanalitične družinske terapije so omogočile, da razumemo svojo *vlogo kot prispevek k ohranitvi družine*.

* RICHTER, LIDZ IN STIERLIN postavljajo osnovo za vprašanje, koliko možnosti ima posameznik, da spreminja družino zase oz. da spremeni svojo vlogo.

LIDZ pove, kakšne značilnosti morajo imeti v d. vloge: enotnost in povezanost (staršev), ohranitev generacijskih razlik in pristajanje na spolne vloge.

V simboličnem interakcionizmu pojmujejo *vlogo kot družbeno vsiljeno kompenzacijsko funkcijo*. To je vloga kot jo določa specifična, družinsko-skupinska stvarnost, tj. transparentnost, ki jo potrebujemo.

* LERSCH: Vloga je celota stališč, mnenj in vedenj, ki sodijo k socialnemu statusu posameznika (od posameznika jih pričakujemo, on sam pa jih doživlja in izvaja).

=> *En vidik vloge* nedvomno tvorijo bolj ali manj integrirane družbene norme oz. normativi na pričakovanja.

=> *Drugi vidik* je vedenje v vlogi.

* LINTON: Vloga kot vedenje v vlogi, ki je značilno za človeka z določenim statusom.

=> *Tretji vidik vloge* se nanaša na razmerje med posameznikom in njegovo vlogo.

Koliko vloga pomeni pristajanje na predpis in koliko nekdo svojo vlogo ustvarja?

* ANNE-MARRIE ROCHEBLAVE SPENLE: Vloga pomeni različne vidike (aspekte) realnosti: *realnost na osnovi posameznika, na ravni družbe oz. skupine in na ravni interakcije*. Družbeni predpisi v vlogi predstavljajo razredna razmerja nadrejenosti in podrejenosti.

- V normah, ki veljajo za vlogo otrok je vsebovano izkoriščanje.

- Cankarjanska mati, patriarhalni odnosi med starši in otroki ter moškim in žensko delujejo, ker smo zrasli s temi normami, ki ostajajo tesno povezane z vlogo. Spreminjanje vlog v družini pomeni tudi spreminjanje norm.

POMEMBNO O VLOGI:

1. **PREVZEMANJE VLOGE:** *Biti v vlogi na ravni interakcije* pomeni percepirati oz. zaznavati lastno vlogo in recipročno vlogo, formirati pričakovanja o lastni in recipročni vlogi ter manifestno odigrati vlogo. Konkretna vloga posameznika je vedno rezultat njegove interpretacije norm ter odpornosti do dvoumnosti in nezadovoljenosti.

- *Percepcija (zaznava) vloge:* Določi se status posam., iz katerega se izpelje lastno vedenje.

- *Pričakovanje v vlogi* je vedenje, ki ga je mogoče predpostaviti na osnovi percepcije vloge partnerja.

2. **IGRANA OZ. MANIFESTNA VLOGA:** Določajo jo percepcija vloge partnerja, družbene in družinske norme, subjektivna interpretacija vloge (tj. norme in osebnost posam. + pogoji situacije).

3. NAPETOST V VLOGI (Goode) je težava, ki jo občutimo pri izpolnjevanju obveznosti v vlogi. Posameznik ne more zadovoljiti pričakovanj, ki se mu ali si jih sam postavlja v vlogi. *Napetosti ni*, kadar se posamezniku zdi, da obvlada zadeve. *Napetost v vlogi je nizka*, če se nekdo zaveda, da vsega (kar bi rad počel) ne more opraviti, vendar zaradi tega ni v stresu. *Srednje stanje napetosti* se opredeljuje kot posledica zavesti, da nekdo ni storil vsega, kar bi moral, skupaj z ugotovitvijo, da vsega pač ne more opraviti. *Visoka napetost* pa se veže z občutki krivde in tesnobe, ker vloge nismo sposobni opraviti tako, kot bi morali. *Zelo visoka napetost* pomeni povečanje občutkov krivde in sramu, vse do tega da je prizadeto samospoštovanje.

Izvori napetosti v vlogi (Secord in Backman):

- Napetosti v vlogi povzročata družbeni sistem, če je v njem nizek konsenz o vlogi. Napetosti v vlogi partnerja (npr. žene) v družini odražajo nizek konsenz in konfliktna pričakovanja na ravni družbe. Že običajno formulacijo vloge ženske kot matere, žene in delavke ilustrira celo vrsto možnih virov napetosti: kako naj se ravna s pričakovanji o vlogi matere, če so postavljena tako, da so v nasprotju s pričakovanji v vlogi delavke; ali kako pristati na vlogo žene-delavke, če le-ta interferira s cilji otroka kot partnerja v vlogi; kako uresničiti ideal enakopravnosti, če usodno ogroža cilje moža; kako sprejeti pričakovanja moža in pristati na patriarhalno rešitev, če to pomeni odpovedati se lastnim ciljem? *Kot družbena rešitev* se je navadno ponujalo čim manj sprememb – torej dvojna obremenitev žene in pristajanje na varnost patriarhalnih vzorcev.

- Na ravni posam. izvirajo napetosti v vlogi iz značilnosti posameznika, ki mu otežkočijo izvajanje vloge. To so lahko:

* pomanjkanje sposobnosti in spretnosti, da bi vlogo ustrezno odigral;

* neskladje med posameznikovo podobo o sebi in pričakovanji, ki se navežejo na vlogo;

* stališča in potrebe posam., ki so v nasprotju z zahtevami, ki mu jih postavlja vloga.

4. BARANTANJE Z VLOGAMI: Je aktiven poskus posameznika, da se z vlogo spoprime in jo razreši tako, da razlikuje »ceno« pristajanja in spreminjanja v vlogi.

- *Napetosti, ki izvirajo iz družinske skupine:* Vloga v d. je vedno oblikovana tako, da z njo vsak član prispeva k ohranitvi družine. Barantanje je odvisno od možnosti posameznika, da spreminja vlogo.

4. MOČ IN HIERARHIJA V SKUPINI

4.1. OD AVTORITATIVNIH K DEMOKRATIČNIM ODNOSOM

Ena najtežjih nalog današnje družbe je spreminjanje tradicionalne patriarhalne avtoritete v demokratične odnose. V družinski skupini še nismo ustvarili razmer za demokratične odnose. Ti zahtevajo dogovarjanje, sodelovanje, upoštevanje vseh. Pomeni, da zmoremo izraziti konflikt, čustva, spregledati stvarnost, ki jo v d. ustvarjamo. Pomembno je, da je tudi otrok vpet v to, da tudi on lahko izraža svoja čustva, konflikte in potrebe (možnost, da se otrok nauči ravnati s čustvi). V demokratični d. se otroka usposobi tudi za upor proti družbeni represiji.

Veliko raziskav je bilo opravljenih na tem področju. Le-te se začnejo hkrati s spoznanjem, da tradicionalne patriarhalne norme ne zadostujejo več za razlago delitve moči.

Olson in Cromwell ločita 3 področja raziskovanja moči v d.:

1. **Temelje moči** tvorijo primarne dobrine, ki jih posam. poseduje in ki prispevajo k njegovi sposobnosti, da kontrolira dano situacijo. (*moč odločanja, kaznovanja, nagrajevanja, m. vezana na sposobnosti in znanja, m. izpeljana iz privlačnosti – identifikacije s posam.*)
2. **Procesi oz. interakcije** uresničevanja namenov, želenih učinkov v družini. (*proces razlikovanja, odločanja, reševanja problemov, konfliktov, krizni procesi*)
3. **Rezultati** so podatki o tem, kdo in kaj je odločil ter kakšen je bil izid. (*Problem moči otroka v družini: – Kaj so temelji otrokove moči v d., kako se spreminjajo z njegovim odraščanjem?*)

Osnovni pogoj za uspešno delovanje in zdravje družine je jasna in trdna hierarhična organiziranost. V demokratični strukturi je treba meje vedno znova jasno postavljati (so spremenljive). Razlika je v tem, da jih postavljamo vsi v družini.

* **AVTORITARNO VODENA DRUŽINA** je zaprta družina. Ni samo avtoritarno vodena, to je njej način življenja, edini način, ki zanjo pomeni temeljni način zagotavljanja varnosti. Družina zaprtega tipa teži k učinkovitosti, ki je stabilna. Moč je organizirana vertikalno. Pravila so jasna. V hierarhiji postavljena kompetentnost se sprejema z zaupanjem. Člani se zavzemajo, da bi za poti, določene od »zgoraj«, dosegli avtonomijo.

* **DEMOKRATIČNO VODENA DRUŽINA** je odprta družina, družina, ki potrebuje za vzdrževanje demokratične strukture moči oba mehanizma feedbacka. V njej je omogočeno spreminjanje, vendar v dogovorjenih mejah. Dane strukture se vzdržujejo, vendar ne da bi se meje postavljale togo. Sodelovanje v procesih odločanja zagotavlja, da pridejo vsi člani družine do besede, da se izrazijo vse potrebe in želje. »Prepričaj, ne vsiljuj« je geslo izvajanja moči, kjer se moč uporablja za to, da bi se odkrile razlike med podsistemi in omogočilo skupno upravljanje skupine. Posameznik sme odločati o svoji usodi. Pravica člana do avtonomije je v idealnem ravnotežju z njegovo sposobnostjo za dogovarjanje. Nasprotovanje je nujni sestavni del odločanja, nestrinjanje in razprave samo utrjujejo sistem in so nujne za poti reševanja problemov v družini.

EKSPERIMENT Ronald Lippitta, Ralpa Whitea in Kurta Lewina:

Avtoritarne skupine so agresivnejše ali bolj apatične kot demokratične skupine. Kratkoročno so avtoritarne skupine bolj učinkovite, dolgoročno pa je v demokratičnih skupinah več ustvarjalnosti in delež posameznika v prispevanju k skupini so enakomerneje porazdeljeni .

Agresivnost se obrača proti drugim članom skupine in ne proti vodji. V skupini se običajno pojavijo grešni kozli, ki nakopičeno agresijo vzamejo nase. Apatija se interpretira kot potisnjena agresivnost. V avtoritarnih skupinah je pozornost usmerjena na vodjo oz. v izražanje lojalnosti ali v podrejanje vodji. => V demokratičnih skupinah je mnogo več vedenja članov namenjeno drugim članom in stiki z vodjem so prijateljski oz. nastopijo, kadar je potrebna pomoč pri skupni povezanosti med člani.

4.2. NEHIERARHIČNI ODNOSI: ustvarjalna možnost za življenje v družini ali utopija?

* Demokratična družina je družina dogovarjanja, soodločanja in soodgovornosti. Za odprte družine ni mogoče reči, da so nehierarhične, saj obstaja razlika v moči med generacijo staršev in generacijo otrok.

* Ali je mogoče ustvariti enakopravno sodelovanje med starši in otroki, takšno, ki ne predstavlja hierarhične razlike v moči?

- Olson, Sprenkle in Russell označujejo demokratično d. kot fleksibilno ločeno. Prilagodljivost je relativno velika, povezanost pa omogoča samostojnost in dovolj distance, da član potrebe in probleme prepozna kot svoje.

Nehierarhični odnosi so možnost, v katero bi se lahko vedno znova v zgodovini skupnega življenja širila hierarhija v tako imenovani odprti družini. Ohranitev generacijskih razlik in razmejevanje govorita o nujnosti vzdrževanja razlik, ki so tudi razlika v delitvi dela, vendar se vzdržujejo in spreminjajo z dogovarjanjem in skupnim iskanjem.

- Lidz: Otrok potrebuje svojo odvisnost od staršev in torej njihovo moč, vendar tudi možnost, da se iz svoje vloge uči enakopravnega sodelovanja, spoznavanja in dogovarjanja. Mati ostaja v vlogi matere in se ne spremeni v prijateljico. (Nehierarhično ni pomenilo to, da se mati in otrok približata drug drugemu tudi kot prijatelja.) Nehierarhični odnosi pomenijo tudi to, da v družini vsak kdaj prevzame vlogo vodje. To otroku omogoča enakopravno sodelovanje. Ti odnosi tudi spoštujejo jasne meje.

- Skynner: Obvladovanje demokratičnih odnosov pomeni, da družinska skupina potrebuje jasno strukturo moči, če tvega demokracijo mora izdelati jasno strukturo dogovarjanja in skupnega iskanja.

- L' Abate: Sposobnost za pogajanje je način za spreminjanje strukture moči v družini. To prinaša rezultat, novo pot. Pogajanje ne briše meje; ne postanejo nepomembne. Avtonomni posamezniki imajo dovolj občutka lastne vrednosti.

5. KOMUNIKACIJE V DRUŽINI

Komunikacijo definiramo kot izmenjavo informacij v procesu interakcije, pri tem pa je sleherna interakcija tudi komunikacija.

S komunikacijo se dogaja individualizacija, razumevanje posameznika, hkrati pa integracija, ustvarjanje celote. V družini potrebujemo oboje: osveščenost o razmejenosti skupaj in osveščenost v celoti, katere del je posameznik. Ustvarjanje komunikacijske celote je mogoče le, če posameznik zna pristajati na druge ljudi, na svet drugih; če lahko pristane na to, da drugi posegajo v njegov svet.

Skynner opozarja na nevarnosti **simbolične komunikacije**: Pozornost in interes usmerimo na izoliran del, da pozabimo na njegovo poreklo v celoti. Takrat se ne zavedamo več, da je izkušnja, na katero smo osredotočeni le del sistema. Vendar je vsaka resnica, ki nam jo omogoča človeška skupnost le delna in začasna. Vse kar je v družini mogoče komunicirati, je vedno zgolj izolirana resnica, fragment. Vprašanje razvidnosti in komunikacije se postavlja, ali družina zmore komunikacijo, ki bi njen posamezni del osmislila kot del celote. Simbolična komunikacija omogoča, da ustvari

neskončno raznolikost notranjih svetov, ki se po želji razlikujejo od sveta, v katerem živimo. V družini se zgodi, da ne komuniciramo čustva, ki je v skladu s prepoznavnim v stvarnosti saj imamo možnost prenove, samoprenove, možnost, da vlečemo »poteze«, ki nam ohranijo vsaj varnost lastnega notranjega sveta.

KOMUNIKACIJSKE MREŽE

Raziskave ugotavljajo trajnost števila sprejetih in oddanih komunikacij, pa tudi za posameznika značilne vsebine. Povezave ugotavljajo tudi frekvenco posameznikovih predvsem verbalnih komunikacij v odvisnosti od statusa, ki ga ima v skupini. Višji status pomeni več oddanih in več sprejetih informacij.

KOMUNIKACIJSKE VERIGE

Kdo posreduje največ informacij, kje se zbirajo, kako se širijo, koliko so posamezniku dostopne, so podatki brez katerih skorajda ni mogoče začeti dela z družino. Kolo ali krog, odprte komunikacijske poti ali na hierarhično strukturo oprta enosmerna veriga različno določajo možnost posameznika in skupine, da spreminjata sistem.

Krog in kolo pomenita, da sleherni član družine nima možnosti, da bi prišel v neposreden stik z drugim članom. Transparentnost bi morala pomeniti vsaj, da je v družini možno vedno znova vzpostaviti komunikacijsko verigo, v kateri so odprte vse komunikacijske poti, vsakemu članu dana možnost, da odda in sprejme informacijo od vsakega drugega člana, izpostavlja odgovornost in pripravljenost, da tvega sporočilo in svoj »javni delež« pri organiziranju skupine za opravljanje zastavljene naloge.

Mala skupina se sčiti pred spremembo tako, da selekcionira informacije, ki jih sprejema tako, da razvrednoti tistega, ki daje ogrožujočo informacijo s sankcijami. Pomembno je, če je posamezniku v družini kdaj omogočeno, da ovrednoti svoj prispevek v komunikacijski mreži, da se vidi v primerjavi z drugimi.

Komunikacije so lahko verbalne ali neverbalne, vsebinske ali odnosne, simetrične in komplementarne, kongruentne ali nekongruentne, digitalne in analogne (Watzlawick). **Značilnosti komunikacij v »zdravi družini«** (Skynner): Komunikacije so odprte, jasne, neposredne, iskrene, žive in spontane, družina je sprejemljiva za nove ideje in se odziva nanje. Posameznik se vedno znova dotakne drugega, da bi svojo resnico zagledal v celostni luči (upoštevajoč tudi druge poglede).

V dosedanjih raziskavah je pokazalo, da so mnoge stiske ljudi pri reševanju problema v družini povezane ravno z nesposobnostjo, da bi stisko zagledali v celoti družin. odnosa in torej hkrati tudi kot problem drugih oz. kot problem delovanja in obstoja skupine.

Virginia Satir: Komunikacija je merilo s katerim dva človeka merita stopnjo lastne vrednosti, in hkrati ozadje, s katerim je to stopnjo mogoče spremeniti. **(glej str. 13)**
(6. Poglavje je izpuščeno)

7. DRUŽINA KOT DELOVNA SKUPINA

Bion: Družinska skupina deluje v funkciji delovne skupine, ko ravna po principu realnosti. Predstavlja torej zavestno delitev dela. (Individualizacija in diferenciacija med člani služi za opravljanje tistega, kar je v družini in za družino treba opraviti.) S funkcijo, ki jo ima posameznik v delovni skupini, se postavljajo pogoji za posameznikovo avtonomijo. Delovna skupina pomeni vpletenost, izpostavljenost, akcija, poseganje. Biti v delovni skupini pomeni biti živ, dejaven odvisen.

V vsakem obdobju svojega življenja je družina pred vrsto nalog, ko jih mora opraviti in vsako novo obdobje v njenem življenjskem ciklusu ji zastavlja nove naloge. Posameznik ima zavesten vpogled v svojo delovno funkcijo in torej na zavestni ravni

nek uporaben odgovor o tem kaj prispeva v družini. Delovni prispevek vsakega je zelo pomemben. Pri tem je važno, da dobi otrok priznanje za vsako opravljeno delo. Delovni prispevek otroka se pogosto ne vrednoti ali je celo omaleževan.

Vprašanje delitve in vrednotenja dela se začne pri partnerjih. Najboljša je enakovredna delitev dela, ki zahteva bolj kompleksne, dolgotrajnejše dogovarjanje – zahteva pogovor. DELOVNI PROJEKT omogoča, da se d. vedno znova sooča s seboj, omogoča ustvarjalnost in razmejitve. Ob tem mora vsak član poznati skupni projekt ter pomen lastnega prispevka in jasno določeno vlogo v njem.

(Danes so kot delovne naloge ostale tradicionalno določene naloge posameznika v vlogi otroka, matere, očeta. (v Sloveniji moški »pomagajo« ženskam) Pojmujejo se le kot dolžnost, žrtev ali zahteva posameznika, ocenjujejo se kot osebni uspeh ali neuspeh, ki ga spremljajo občutki zadovoljstva, krivde ali sramu. Skupno življenje se pojmuje kot usoda in ne kot delovne naloge.) V delovnem projektu je treba povezati interes članov v družini z interesi in nalogami, ki jih imajo zunaj nje.

8. PROGRESIVNO PREDELOVANJE KONFLIKTOV V DRUŽINI

8.1. VARNOST IN ODGOVORNOST

1. E. von Braunmuhl: **Pristajanje na resničnost:**

Je ena temeljnih pravic otroka, ki pa jo starši najprej in najlažje kršijo.

Skyner govori o dveh možnih poteh, ki ju postavi družini; odprta in zaprta ali trda. Odločitev o spoštovanju otrokove p. do stvarnosti pade že ob ravnanju z otrokovimi čustvi.

- Po »**odprti poti**« bo stopal otrok, ki bo lahko izrazil in obvladal svoja čustva, odraščal bo v družini, kjer starši v zadovoljevanju svojih potreb ne bodo odvisni od njega, meje bodo jasne, dovolj bo prostora za spreminjanje in s tem za samostojnost.

- Po »**zaprta poti**« bo hodil otrok, ki bo smel prepoznati samo tista čustva, ki so v družini sprejemljiva, svojo pravico do stvarnosti bo dal staršem, ki sami nimajo dovolj samostojnosti in ljubezni, da bi jo lahko s kom delili.

2. Mertensov koncept **spodobnosti za konflikt**: V družini je mogoče tvegati konflikte, če so jasno postavljeni pogoji za reševanje, ki ne ogrožajo usode pos. ali skupine.

Zakonci se spremembe v družini ne lotevajo zavestno. V družinah, kjer jih raziskujejo je malo dogovarjanja in skupnega iskanja. Člani se bojijo negotovosti in konfliktov, stresa, ki ga prinašajo daljnosežne posledice spreminjanja vseh družinskih vlog.

Vsi potrebujemo v svoji d. varnost; varnost, ki jo sooblikujemo in smo zanjo soodgovorni.

Družina izjemne stopnje zdravja je družina, ki potrebuje veliko časa. Otrok mora imeti ogromno priložnosti, da razišče družino, da vedno znova preizkusi komunikacije in se skicira v skupini.

8.2. W.MERTENS: **vzgoja sposobnosti za konflikt**

Sposobnost za konflikt pomeni pridobljeno, naučeno sposobnost posameznika, da zazna konflikt, ga prepozna in se z njim sooči, začne reševati ali pa se nauči živeti z njim. (Sposobnost za konflikt je sposobnost osveščenosti o problemih, ki so globlji od vsakdanjih, običajnih skrbi.)

Vzgoja sposobnosti za konflikt mora usposobiti otroka, da se nauči razbrati prispevek konfliktov pri vzdrževanju d. skupine. (Gre torej za vzgojo sposobnosti, da otrok

sproti vidi v nadčloveški interakciji in komunikaciji, vsebovano konfliktnost in se z njo spoprime, ne da bi moral nase, zasebno, sprejeti krivdo zanjo.)

V družini se lahko naučimo več ali manj sposobnosti za konflikt. Negiranje in potlačevanje je običajno ravnanje, kakor je tudi enostransko reševanje konfliktov. Ena prvih naših izkušenj je, da je konflikt bolje potlačiti ali vsaj zamolčati (izražanje konflikta ogroža posameznika in družino). Najboljša rešitev je tista, kjer družinski člani skupaj iščejo rešitve.

Cilj vzgoje sposobnosti za konflikt je več osveščenosti o problemih. Možnosti za to vzgojo:

⇒ **Koncepti teorije komunikacij:**

Mertens predlaga učenje uporabe in razumevanje neverbalnih sporočil in vaje v vneti komunikaciji. Predlaga, da starši kdaj analizirajo pridevnike, ki jih običajno uporabljajo za svoje otroke, da bi uvideli, kako nezadostni so, kako zožujejo otrokove značilnosti na tisto, kar sami potrebujejo (problem etiketiranja).

Kognitivne teorije: Sposobnost za konflikt lahko usposobi otroka, da se upre atribucijam in etiketiranjem staršev in se ne odpove lastni samodefinciji.

Kelley - teorija atribucije: Starši, ki so se učili interpretirati svoj neuspeh kot osebno nesposobnost, bodo tudi neuspeh otroka razlagali zgolj z njegovo osebno nesposobnostjo in tako učili otroka, da prepozna le tiste konflikte, ki se nanašajo na to sprejeto sodbo o sebi. Alternativna vzgoja sposobnosti za konflikt je, da reflektira družbene vzroke in da se spoprime z družbenimi vzroki osebnega neuspeha.

⇒ **Simbolični interakcionizem:**

Vzgoja sposobnosti za konflikt je možna v družini, ki omogoča razvoj balansirajoče identitete jaza. Roditelj pri sebi prepozno težnjo po dominaciji in moči ter se odpove prisili, da bi izkoriščal, ker so izkoriščali njega.

⇒ **Koncepti psihoanalize:**

Psihoanaliza prispeva globinsko strukturo konflikta. Lorenzer razlaga kako otrok, da bi ohranil ljubezen, potlači, izriva komunikacijo, ki ima simbolično vsebino in jo tako desimbolizira. Motnje v komunikaciji, motnje v odnosih niso več izrekljive. Takšne motnje otroka prizadenejo na ravni zavestne in na ravni podzavestne komunikacije.

Mertens je vzgojo sposobnosti za konflikt opredelil kot odločitev posameznika. Pokazal je kako si jo mora sam izboriti s samim seboj in proti odtujeni razredni družbi. Ni pa pokazal kako si mora odločitev izboriti v družini. Pristajanje na vzgojo za konflikt je pristajanje na spreminjanje, spreminjanje pa pomeni stres, stres je treba zdraviti. Vsakdo v d. potrebuje pomoč, vrednote, norme in komunikacijo, da se prosi za pomoč oz. da se stres identificira.

OBD OBJA V RAZVOJU DRUŽINE (predavanja)

1. faza: zaljubljenost oz. mlad par brez otrok
2. faza: družina z majhnim otrokom
3. faza: družina z adolescentom
4. faza: družina od katere se otroci poslavljajo
5. faza: starša, ki živita brez otrok oz. pozno obdobje družine

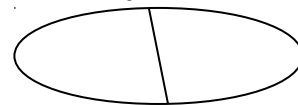
1. faza: ZALJUBLJENOST oz. MLAD PAR BREZ OTROK

Par začne skupno pot z zaljubljenostjo. Le-ta jima olajša odhod od doma. Zaljubljenost je nam onemogoča videti stvarnost, v ospredju je samo tisto, kar nam je dobro videti. Na njej je nočeš izgraditi življenja, je pa olajševalna okoliščina, da odpreš meje nekemu izven družine. Zaljubljenosti sledi ljubezen, ki je zanimiva, osvobajajoča – upaš si pogledati za zaslono; ni ti potrebno biti vedno tak kot te potrebuje drugi, lahko si to, kar si.

S. de Vries: »Najpomembnejše v paru je vzdrževati odnos.« Nekateri nimajo dovolj moči, da odnos ohranjajo.

Formalizacija odnosa (situacija postane bolj jasna): V zakon vstopamo vsi s pričakovanji, da nam bo tako bolje. Zakon je težko vzdrževati, ker so zahteve vedno večje – zadnja leta se poudarjajo čustva. Prihaja do konfliktov – pomembno je, da se jih ne ustrašimo, ker slednji ne pomenijo, da ljubezni več ni. Dober zakon je nekaj česar ne moremo razviti (Vries). Nekateri upajo na izboljšanje zakona, ker ne vedo, da to ni mogoče. Dober zakon pomeni, da zakonca ohranita svojo individualnost.

Meje so lahko v razmerju zakon in okolje, mož in žena:

- polpropustne - najboljše
- nepropustne - ogrožajo odnos (pretirano poudarjanje individualnosti)
- propustne - mej ni

Skupne meje se ustvarjajo vsakokrat znova.

Pri zaljubljenosti je v ospredju povezanost – avtonomnost ni tako pomembna. V obdobje zaljubljenosti stopamo z različnimi predznanji, izkušnjami: moški so bolj opremljeni za varovanje svoje avtonomije, neodvisnosti, ženske pa so pripravljene več žrtvovati za povezanost.

2. faza: DRUŽINA Z MAJHNIM OTROKOM

Par se oblikuje na podlagi podobnosti, nato pa je potrebno izoblikovati pravila ter se dogovarjati. Delitev dela se pojavi, ko začneta živeti skupaj. Tudi v tej fazi so konflikti nekako potisnjeni v ozadje, v ospredju pa je formiranje para. Pravila se hitro postavijo, tudi zato, da se konflikti potisnejo v ozadje in tako par ohranijo.

3. faza: DRUŽINA Z ADOLESCENTOM = faza stabilizacije

Na začetku so razlike med partnerjema še vedno potisnjene v ozadje, vendar sedaj je nekako vse urejeno. »**Ekološka niša**« je svet, ki ga je par skupaj ustvaril.

Jurg Willi: »Kaj drži pare skupaj?«

Analiziral je pare, ki so ostali srečno skupaj. Dobil je dva odgovora:

- ker smo ljudje tako ustvarjeni – ne predstavljamo si življenja brez partnerja, te praznine

- svet, ki ga je par skupaj ustvaril – koevolucija, sospreminjanje para, vpliv drug na drugega; soustvarijo se tudi stvari, ideje, prijatelji, navade, sanje, spomini, dom, načrti (včasih zadržijo par skupaj)

V tej fazi se zdi, da pride v ozadje »midva« – nastopijo nujni razvojni konflikti (pojavi se potreba po avtonomiji, rasti, razvoju). Znova se postavi tudi vprašanje lastne odgovornosti.

4. faza: DRUŽINA OD KATERE SE OTROCI POSLAVLJAJO = faza preorientacije

V tej fazi potrebujemo drug drugega. *Naloga za ženske* je raziskati več avtonomije, neodvisnosti, *naloga za moškega* pa je dovoliti si več vpletenosti, odvisnosti. Pride do spoznanja, da drugega ne moremo spremeniti, lahko pa povzročimo lastno spremembo. »*Ali je to zveza v kateri hočem živeti?*« Včasih partnerja o tem ne govorita zaradi sramu do lastnih čustev.

5. faza: STARŠA, KI ŽIVITA BREZ OTROK oz. POZNO OBDOBJE DRUŽINE

= faza intimnosti; dve avtonomni osebnosti sta lahko povezani v ljubeč par. Vsi si to želimo. Intimnost se gradi na temeljnem spoznanju, da gre za dva različna človeka. So področja, ki jih nikoli ne moreš podeliti z drugim zato, ker sta drugačna. Vedno je to kar sem oz. kakšen sem lahko, vir bolečine in trpljenja drugega (zgodí se nehote). Zveza ljubezenskega para zahteva tudi javnost; vprašanja zunanje meje: jasna identifikacija kot par + stik z ljudmi.

PAR

ZNAČILNOSTI PARA:

1. **Razmejevanje na zunaj** (idealna predstava ni, da si eno, ker to pomeni enega od njiju)
2. **Progresivno in regresivno obrambno vedenje** (simetrija in komplementarnost). V dobrem odnosu je rešitev vedno v komplementarnosti – vsak je kdaj v podrejenem ali nadrejenem položaju. Ni mogoče zagotoviti večne simetrije – da imaš vedno samo določeno vlogo (vloge se menjajo).
3. **Vzdrževanje občutka lastne vrednosti in pravičnosti** (zastruplja samo tisti, ki je ponižan). Par, ki skrbi za ravnotežje občutka lastne vrednosti in daje izkušnje pravičnosti, ima možnosti za dober obstoj – da so zanesljivi, vredni zaupanja, na razpolago drugemu, pripravljeni nekaj podeliti in dati drugemu ... (Ali imaš občutek, da oba prispevata za odnos?)

J. Willi: PROCES KOEVOLUCIJE IN KOLUZIJE:

Koevolucija je vzajemno vplivanje na osebnostni razvoj para, ki živi skupno življenje. (Vzdrževanje lastne vrednosti, zapuščanje in vračanje v par, vpletanje drugih oseb, ... - spremembe so rezultat skupnega življenja). Ločimo 4 oblike vedenja v paru:

- **podpiranje partnerja** (sanj, moči, ciljev – »to bova zmogla«)
- **omejevanje, razmejevanje** (npr. 1x na teden moraš biti doma)
- **izzivanje** (to zmoreš, tega ne)
- **spustiti ali opustiti** (nekaj nehati – npr. prepustiš kuhanje; nabavo, način priprave)

Koluzija opozarja na elemente, ki pa ogrožajo. Je odnos, ki temelji na nezavednih in skritih temeljnih konfliktih v odnosu para (prisoten je strah do zahteve spremembe vedenja). Partnerja drži skupaj neuresničljivo pričakovanje (Partner pričakuje, da bo v paru dobil nekaj, kar nima.)

Par se mora naučiti graditi most med partnerjema. Življenje v dvoje je proces učenje, ki traja vse življenje, kar soupada s konceptom koevolucije – zajema odnos, ki je za par razviden, transparenten in omogoča kvalitetno skupno življenje. Koluzija je odnos, ki skriva nerazrešen konflikt, da sta si oba partnerja podobna.

* Dva človeka lahko združi predvsem to, kar je za zaveso. Po Skynnerju je **idealen par tisti, ko en partner lahko povabi drugega, da pogleda za zaveso, možnost, da se lahko zanjo tudi skrije.** Na koncu dobrega skupnega življenja sta dva človeka, ki sta še bolj med samo razločena. Večno približevanje v skupnem življenju ima rezultat, da si na koncu sam – ni mogoče vsega podeliti. Ta pot vodi k tebi. Na koncu si upaš biti zelo sam, ker nisi sam – imaš drugega (si bolj enkrat v svojih očeh). Slaba stran je tisti zakon, ki je tipičen primer koluzije – par drži to kar je na zaslonu.

* Ko paru **zadostuje to kar je v izložbenem oknu**, je dovolj dobro, varno, ni zadostno, ampak par se s tem sprijazni. Pogovor teče o vsakodnevnih dogodkih, ne pa to kar misliš, čutiš, sanjaš – to iz otroštva ni prepoznano kot dobro in zbuja strah; ne gre za masko.

Socialni delavec ne spreminja ljudi. **Sprememba sebe** je zelo počasna, rabimo nekoga, ki nas razume, stoji ob strani in ne dela trpljenja. Za večino nas velja, da se zmoremo spremeniti, da lahko zahtevamo več, da se nas vidi in sliši. Družine na robu imajo tu večje težave. Načelno se lahko vsak spremeni; vprašanje je, ali bo našel človeka, ki se bo spreminjal z njim. Tvegaš (za konflikt) le, če imaš dovolj občutka temeljne lastne vrednosti. Slednjega pa dobiš le tako, da ima najprej nekdo tebe rad. Šele po tem znaš imeti sebe rad in druge. Ni dobra pot: »Ti mi boš osmisлил življenje in me osrečil.« – najprej sem jaz.

ZAKON

3 TIPI ZAKONA (Skynner):

a) Zakon Virginije Wolf (kdo se boji): Ko želiš na silo odkriti partnerjevo zaveso – to kar se vidi v odnosu je bitka za življenje in smrt.

b) Zakon, kjer je zelo malo skupnega: Partnerja ne upoštevata nič tistega, kar je za zaveso. Veliko stvari ni ubesedenih. V ospredju so vloga moža in žene.

c) Zdrav zakon: To je zakon v katerem se postopno širi vse kar je skupno. Pogled za zaveso ni izsiljen (lahko prosiš, da pogledaš za zaveso ali pokažeš kaj je za njo).

ČINITELJI ZADOVOLJSTVA oz. lastnosti dobrega zakona (Kaslow, Robinson):

- Sposobnost reševanja konfliktov: Zadovoljni pari sodelujejo, so fleksibilni, manj impulzivni in odvisni, vzdržujejo bližino in distanco do drugega (dopuščajo drugačnost), čustvena samokontrola.

- Način komuniciranja: Izberejo tisti način komuniciranja, ki je za njih učinkovit (ne zahtevajo branja misli, povedo kdo so in kaj želijo, stojijo za besedami).

- Ravnanje z drugim: Pomembna je fleksibilnost – pripravljena sta si izmenjat vloge, se pogajat, iskat kompromise, uživata v prijateljih drug drugega, v skupnih in osebnih delih.

- »Kakšno motivacijo ste imeli, da ste ostali skupaj?« 1. Ker verjamemo, da je zakon partnerstvo za celo življenje, 2. ljubezen, 3. občutek odgovornosti do partnerja in za odnos, 4. uživanje v skupnem svetu, 5. vera, 6. občutek bližine, 7. privlačnost partnerja.

- Nujne sestavine zakona: 1. ljubezen, 2. vzajemno zaupanje, 3. vzajemno spoštovanje, 4. vzajemna podpora, 5. skupna vera, 6. lojalnost in zvestoba, ...

STARŠEVSTVO

Pomembno je *zavezništvo med staršema*. (Zavezništvo para preprečuje, da bi se otrok povezal z enim staršem in tako zamenjal generacijske razlike.) Z otroci se je treba naučiti pogovarjati o stvareh in ne ugibati. *Vzgoja* je usmerjen proces, katerega lahko vodi kdor ima moč. *Cilj vzgoje* je otrok, ki je dobro umeščen v okolje, discipliniran in všeč tudi drugim, ima občutek lastne vrednosti in spoštovanja drugih. Odgovornost staršev je, da naučijo otroka, da bo lahko sam s sabo in da bo ravnal z drugimi tako, da bodo skupno zadovoljni. *Meje* so to, kar starši zmorejo – otrok prevzema njihovo mejo. Pomembno je *biti iskren*, če česa ne zmoreš. Pomembno je tudi *vzgajati v paru*; da je oče prisoten. (*Otrok se uči iz dobrega dobro, ne iz slabega*)

dobro.) Pomembno je *dogovarjanje, delitev zanimanja in skrbi staršev do otroka, spoštovanje otroka do staršev.*

PSIHOLOŠKE PRAVICE OTROK (E. von BRAUNMUHL)

- 1. Pravica otroka do resničnosti** – da se ga vidi in sliši; da sme pokazati kar se mu dogaja, kar misli; da se ga jemlje resno; da je obveščen in udeležen o stvareh, ki se tičejo njega; da se ga spodbuja k podpiranju.
- 2. Pravica otroka, da je prisoten (da je zraven)** – ko gre zanj; kadar se o njem določa; ko so situacije nejasne in zadevajo njega.
- 3. Pravica otroka, da je sam** – da se umakne, da kdaj ne sodeluje, da odide k sebi. (Otroci do pubertete veliko besed nadomestijo z dejanji. Čas za otroke je vedno uporabljen proti njim, če jim ga vsilimo.)
- 4. Pravica otroka do nove priložnosti** – če ga totalno polomi. Rosenthalov učinek: prognoza smo sebe uresničuje. (Kdor otroku jamo koplje, otrok vanjo pade – npr. otroku praviš, da je nesposoben in otrok to res postane.)
- 5. Pravica otroka, da dobi pomoč** : Otrok, ki dobi pomoč, dobi več samostojnosti in zna tudi drugim pomagat – vsak želi biti udeležen. Otrok, ki prepozna, da nekaj zna, lahko prevzame nekaj stvari, kar mu pomaga tudi za kasneje. Upletanje otroka v vsakdanja dela zahteva veliko potrpežljivosti; iz pomoči lahko nastane čista igra. (Npr. »Naredi mi nalogo, ker je ne znam.« Nalogo mu razložiš, da jo razume, a sam prakticira.)
- 6. Pravica otroka na nered** – je potreba otroka, da ima svoj red . (Npr. Kaj je nedotakljivo od otroka za starše, mejo oz. prag je treba določiti.)
- 7. Pravica otroka do tveganja** – odrasli jo v sodobnem svetu otroku odrekajo. (Otrok vidi izzive, starši ne morejo vsega predvideti.)
- 8. Pravica otroka do vseh svojih čustev** – da jih izraža in jih zna kontrolirati. (Otroka ne smeš zavrniti. »Poglej kaj je v tebi in se nauči s tem ravnati – prepoznati in povedati ven.«)
- 9. Pravica otroka, da se uči** – ne da je podučeni ampak, da se uči. Starši morajo omogočiti otroku, da si upa pokazati, ko česa ne zna, kje je z učenjem. Če bi otroka podučevali samo z govorom, se ne bi ničesar naučil. Otrok rabi dejanja (uporablja psihofizični pristop). Tempo učenja je odvisen od otroka. Ne moreš reči, da ni motiviran. Ti ga nisi znal motivirati. (Npr. Narobe je, da imamo že vse odgovore na dlani in jih zahtevamo od otroka.)
- 10. Pravica otroka do negotovosti in preživetja** – pravica, da kdaj ne znaš, da si zmeden, da vidiš kaos in da preživiš. Če ti je svet ves jasen, si v nevarnosti. Moraš si dovoliti videti, da ne znaš, pogledati kaj ne znaš in se to naučiti.

DRUG POGLED NA DRUŽINO ZA RAZUMEVANJE OTROKA

»Kako se v odnosu mati & otrok & oče gleda, kaj otrok potrebuje, da je opremljen.«
Rojstvo otroka je za starše srečen in stresen dogodek. Otrok prinese ogromno sprememb in zahteva zaveznitvo med staršema ter njuno veliko prilagodljivost. Napetost počasi popusti.

L. de Mause: Kar otroci potrebujejo za življenje so starši, ki zmorejo sprejeti otrokovo avtonomijo (neodvisno osebnost). Otrok potrebuje odrasle, ki niso odvisni od njega za zadovoljevanje svojih potreb. Najmanj kar otrok potrebuje je skrb in zanimanje od odraslega človeka, spoštovanje, veselje in uživanje staršev z njim.

VLOGA MATERE

Ideal je dovolj dobra mati (ne idealna mati, ne najboljša od vseh); lahko preživi, čeprav dela napake; se trudi; ne potrebuje otroka kot zaveznika; zna poskrbeti tudi zase (ji je dobro, ker dobi kar rabi, zna reči, odvzeti, ve kaj hoče, ogromno ima ker polni to kar ima). To je mama, ki ni žrtvovana in ima svoje veselje. Pri njej se otrok lažje razmeji (lahko je samostojen, avtonomen). Lažje je, če otroka vzgajata oba starša, saj je težko biti vedno na razpolago otroku in ohraniti stik s sabo.

Skynner: Mati spodbuja otroka, da bi se ločil delno od nje s pomočjo **plišaste igračke, cunjice** – slednja nadomešča mamo, ko je ni. Predmet je z otrokom, ko ga ta potrebuje in predstavlja vse, kar sam želi (varnost, tolažbo, zabavo).

VLOGA OČETA

Vedno bolj se očetje približujejo otrokom – več sodelujejo, prevzemajo del bremen, se več družijo z otrokom. Da bi se očetje enakovredno vključili v dom kot mama, se še ni zgodilo. A. D. Luepnitz: Revolucija bo takrat, ko bodo očetje enako vpleteni v skrb za otroka kot matere. Na družbeni ravni bi to pomenilo velike spremembe – drugačna družba, politične razmere. (V Sloveniji možje »pomagajo« ženam; dela in odgovornosti si ne delita.)

Ch. Olivier (psihoanalitičarka) ugotavlja, da odsotnost očeta ni dejstvo. Matere so dvojno prisotne, očetje pa dvojno odsotni. Kategorije očetov: ljubeč oče, dovolj dober, zahteven, odsoten, oddaljen in zapeljiv oče.

Pravi, da prisotnost matere zahteva preveč in strah, da ne bo dovolj dobra. Pojavi se vprašanje ljubezni, bližine se preveč dramtizirajo. Mati težko loči sebe od otroka, se pred tem zavaruje, težko dobi, težko zahteva. Zelo se izkazuje osamljenost, zapuščenost, agresivnost. Temu sledijo občutki krivde, nenaklonjenosti – sklenjen krog. **Skrb, vzgoja je preveč zahtevna naloga, da bi jo opravil en človek. To kar potrebujemo je prisotnost očeta.** (Želja po otroku poveže moža in ženo, rojstvo otroka pa ju loči).